บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: แผนนำเสนอโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) ศึกษาบริบทโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการมาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานปราสาทขอมในจังหวัดสกลนคร และ 3) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กำหนดโดยแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การประชุมกลุ่มย่อย การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดตามหัวข้อดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาบริบทโบราณศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 2 ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์สมมติฐานความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร ที่มีเพศ อายุ สถานภาพ รายได้และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กัน

ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 5 ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Swot Analysis)ของโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 โบราณสถาน

ตอนที่ 1 บริบทโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

1. บริบทจังหวัดสกลนคร

พื้นที่ของจังหวัดสกลนคร ที่ตั้ง ตั้งอยู่ประมาณเส้นรุ้งที่ 16 องศา 45 ลิปดา ถึง 18องศา 15ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 103 องศา 15 ลิปดา ถึง 104 องศา 30 ลิปดาตะวันออกห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 641 กิโลเมตร และห่างจากแม่น้ำโขง จุดที่ตั้งจังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประมาณ 90 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 9,605.785 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,003,603 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 5.6 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีอาณาเขตทิศเหนือ จรดเขตอำเภอ

โซ่พิสัย อำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย และอำเภอศรีสงคราม อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม โดยมีน้ำสงครามกั้นเขตจังหวัดทิศตะวันออก จรดเขตอำเภอโพนสวรรค์ อำเภอเมืองนครพนม และอำเภอนาแกจังหวัดนครพนมทิศใต้ จรดเขตอำเภอเขาวง อำเภอสมเด็จ และอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี และอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยมีทิวเขาภูพานกั้นเขตจังหวัดทิศตะวันตก จรดเขตอำเภอหนองหานอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี และอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย มีลำน้ำสงครามกั้นเขตจังหวัด

สภาพภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง พื้นที่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 172 เมตร ด้านทิศใต้เป็นเทือกเขาสูงและเป็นที่ราบสูงบนเทือกเขาภูพาน โดยมีที่ราบระหว่างหุบเขาและมีสภาพพื้นที่แบบลูกคลื่นลอนลาดอยู่บริเวณ อำเภอกุดบาก ด้านตะวันออก มีสภาพพื้นที่แบบลูกคลื่นลอนลาด ด้านตะวันตกส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับพื้นที่แบบลูกคลื่นลอนลาด เหมาะสำ หรับใช้ในการทำ ไร่ พื้นที่ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบต่ำ เหมาะแก่การทำนาโดยเฉพาะท้องที่อำเภอเมืองมีหนองหารที่กว้างใหญ่มีน้ำตลอดปีและด้านทิศเหนือ ประกอบด้วยพื้นที่ในเขตอำเภอบ้านม่วง อำเภอวานรนิวาส อำเภอคำตากล้า อำเภออากาศอำนวยมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มสลับกับลูกคลื่นลอนลาด มีสภาพเป็นป่าและพื้นที่ทำ ไร่

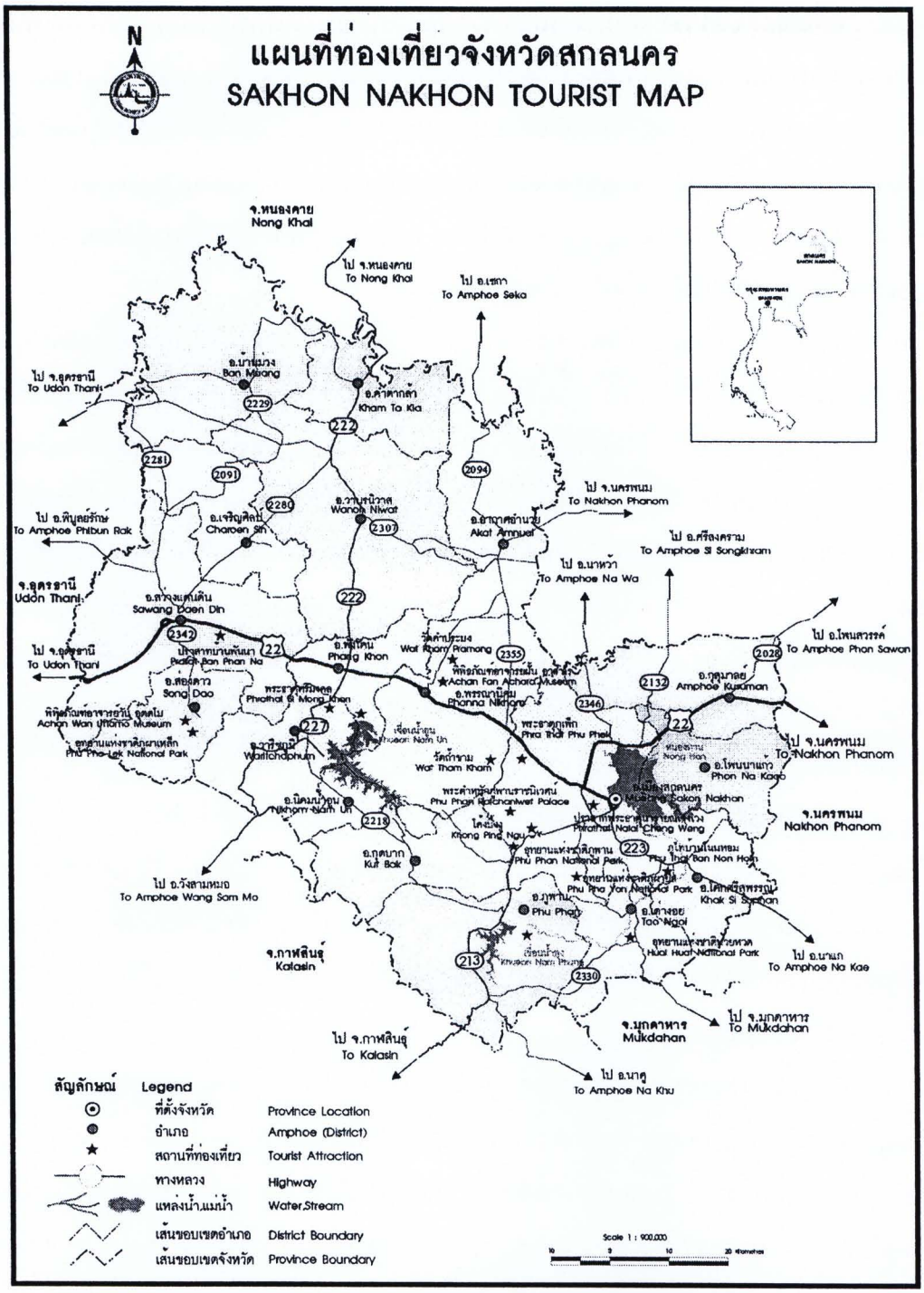

ภาพที่ 5 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสกลนคร

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554

ลักษณะภูมิอากาศ จังหวัดสกลนครจัดอยู่ในประเภทอากาศแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู หรือแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน และอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 1,588 มิลลิเมตร และมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีอยู่ในช่วง 25.80-27.30 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดในฤดูหนาว (พฤศจิกายนถึง กุมภาพันธ์) อยู่ในช่วง 4.0 องศาเซลเซียส ถึง 12.1 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดในฤดูร้อน (มีนาคม–พฤษภาคม) อยู่ในช่วง 38.0 องศาเซลเซียสถึง 41.10 องศาเซลเซียส

สภาพเศรษฐกิจและสังคม ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี เป็นอันดับ 66ของประเทศ โดยทั้งจังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวมส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการค้าส่งและค้าปลีกมากที่สุดรองลงมาเป็นการเกษตรและการบริการ จังหวัดสกลนครเป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม เนื่องจากมีคนพื้นเมืองดั้งเดิมหลายเผ่าพันธุ์ ได้อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เช่น ชาวผู้ไท ไทย้อ ไทโย้ย ไทยกะเลิงและไทยกระตาก นอกจากนี้ยังมีชาวเชื้อชาติเวียดนามอพยพเข้ามาอยู่ครั้งสมัยสงครามอินโดจีนและมีชาวจีนอยู่อาศัยทั่วไปประชากรในจังหวัดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การทำนา การทำ ไร่อ้อยไร่มันสำ ปะหลัง การทำ สวนผลไม้ การปลูกผัก ไม้ดอกไม้ประดับ การปศุสัตว์ การประมงน้ำจืดและหัตถกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ เช่น การค้าขาย อุตสาหกรรม เป็นต้น

ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดสกลนครมีเนื้อที่ป่าไม้ 2,149.705 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 35.81 ของเนื้อที่จังหวัด 6,003,603 ไร่มีป่าสงวนแห่งชาติ 16 แห่ง เนื้อที่ 1,648,171 ไร่ และอุทยานแห่งชาติ 2 แห่ง มีเนื้อที่ 501,534 ไร่นอกจากนี้ยังมีแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญอีกหลายแห่ง (จังหวัดสกลนคร, 2543)

2. พระธาตุเชิงชุม

ที่ตั้งและสภาพทั่วไปพระธาตุเชิงชุม ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร หรือบริเวณรุ้ง 17°09’ 45” เหนือ แวง 104° 09’ 30” ตะวันออก พิกัดกริด 48 QVD 105975 พื้นที่ของบริเวณที่ตั้งองค์พระธาตุเชิงชุม เป็นบริเวณเนินที่ลาดเอียงลงสู่ขอบหนองหานซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือห่างไปไม่ถึง 1 กิโลเมตร จัดเป็นพระธาตุที่ตั้งอยู่ภายในตัวเมืองเก่าสกลนครซึ่งมีความสำคัญมากที่สุดองค์หนึ่งของชาวสกลนคร

ประวัติและตำนาน ในสมัยพญาสุวรรณภิงคารขึ้นครองเมืองหนองหาน พระพุทธองค์พร้อมด้วย พระอรหันต์ผู้เป็นสาวก ได้เสด็จจากสวนเชตวันในประเทศอินเดียมาทางตะวันออก มาโปรดสัตว์ตามลำน้ำโขง ประทับรอยพระบาทมาโดยลำดับ มีพระบาทบัวบกบนภูพาน จังหวัดอุดรธานี พระบาทโพนฉันโพนเพลทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย พระบาทเวินปลา ที่อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม แล้วมาพักแรมที่ภูกำพร้าอันเป็น

ที่ตั้งพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม แล้วเสด็จไปบิณฑบาตที่เมืองศรีโคตรบูรฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง หลังจากนั้นจึงเสด็จกลับโดยอ้อมมาทางทิศตะวันตกขึ้นเหนือ เมืองหนองหานหลวง โปรดเทศนาให้พญาสุวรรณภิงคารทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และที่ ภูน้ำรอดนั้น ทรงประทับพระบาททับซ้อนลงบนแผ่นศิลาที่มีรอยพระบาทถึงอดีต พระพุทธเจ้าได้เคยประทับรอยพระบาทของแต่ละพระองค์ซ้อนๆ กันแล้ว 3 รอย และทรงตรัสแก่พญาสุวรรณภิงคารว่า ในอนาคตยังจะมีพระพุทธเจ้าองค์ที่ 5 คือ พระศรีอริยเมตไตรย จะได้เสด็จมาประทับรอยซ้อนเข้าไว้เป็นรอยที่ 5 อีกด้วย พญาสุวรรณภิงคารได้ทรงลำดับดังนั้นทรงมีปีติโสมนัสเป็นอันมาก จึงถอดมงกุฎทองคำน้ำหนักแสนตำลึง สวมลงบูชารอยพระพุทธบาทบนแผ่นศิลาและเมื่อพระพุทธองค์ได้เสด็จกลับไปแล้วพญาสุวรรณภิงคารจึงทรงโปรดให้สร้างเจดีย์ก่อด้วยหินสวมครอบลงบนตำแหน่งอันเป็น ที่ประทับรอยพระพุทธบาทนั้น สำหรับชื่อของ “พระธาตุเชิงชุม” นั้น สามารถจำแนกคำเพื่อแปลความหมายได้ว่า เจดีย์อันเป็นที่ ๆ รอยพระบาทของพระพุทธเจ้ามารวมกันอยู่

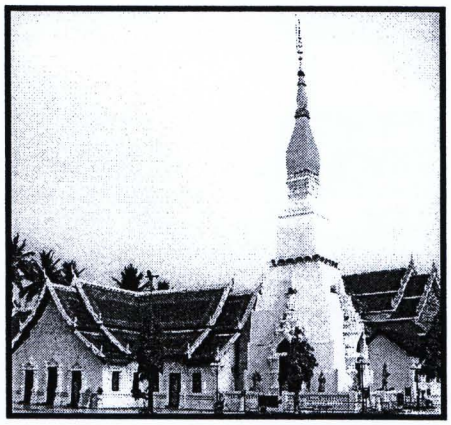

ภาพที่ 6 พระธาตุเชิงชุมในปัจจุบัน
ที่มา: จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม องค์ปราสาทพระธาตุเชิงชุม ที่ปรากฏในปัจจุบันนั้น เป็นเจดีย์ที่สร้างครอบปราสาทหินแบบเขมรเอาไว้ภายใน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความเคารพต่อสิ่งก่อสร้างของบรรพบุรุษในอดีต ทั้งที่อาจมีความแตกต่างทางลัทธิศาสนาอยู่ก็ตาม แต่ชุมชนในภายหลังก็ยังให้ความเคารพต่อ ซากอดีตมิได้ทำลายลงแต่ใช้วิธีการสร้างศาสนสถานใหม่ครอบทับ ซึ่งเราจะพบวิธีการดังกล่าวเช่นนี้อยู่เสมอในโบราณสถานอีกหลายแห่ง

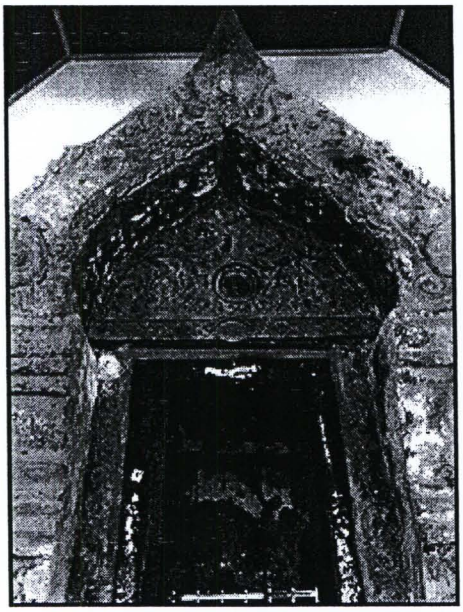

ภาพที่ 7 ปราสาทหินแบบเขมรอยู่ภายในองค์พระธาตุเชิงชุม
ที่มา:จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

ปราสาทที่อยู่ภายในองค์พระธาตุเชิงชุมที่ได้สร้างขึ้นใหม่นั้น แม้ว่าเราจะไม่สามารถเห็นรูปทรงภายนอกได้แล้ว แต่ก็ยังพอศึกษาได้จากโครงสร้างภายในที่สามารถเดินเข้าไปได้ทางประตูด้านทิศตะวันออก (อยู่ทางด้านหลังของวิหารที่ได้สร้างขึ้นในชั้นหลังเพื่อประดิษฐานหลวงพ่อพระองค์แสน) ปราสาทหินหลังดังกล่าวก่อสร้างด้วยศิลาแลง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเช่นเดียวกับปราสาทเขมรสมัยพุทธศตวรรษที่ 16 สิ่งที่สำคัญคือมีศิลาจารึกสลักติดอยู่ที่กรอบประตูทางเข้าองค์ปราสาทด้านขวา จารึกนี้มีขนาดกว้าง 49 เซนติเมตร สูง 52 เซนติเมตร จารึกด้วยอักษรขอมโบราณ ภาษาเขมร กำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16-17

สำหรับองค์พระธาตุเชิงชุมที่ก่อสวมครอบทับไว้ภายนอกดังที่ปรากฏอยู่ในภาพก่อด้วยอิฐถือปูน มีฐานล่างเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขนาดลดหลั่นซ้อนกันเป็นชั้นๆ 6 ชั้น และมีกำแพงแก้วเตี้ย ๆ ล้อมอยู่ที่มุมของฐานล่างสุดประดับด้วยเสากลม บริเวณกึ่งกลางของฐานทุกด้านทำเป็นซุ้มประตูเหนือซุ้มประตูขึ้นไปคือส่วนขององค์ระฆัง 4 เหลี่ยมต่อด้วยบัลลังก์รูปสี่เหลี่ยม (คล้ายฐานบัว) แล้วจึงถึงส่วนยอดที่ทำทรงกรวยเหลี่ยมขึ้นไป

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย

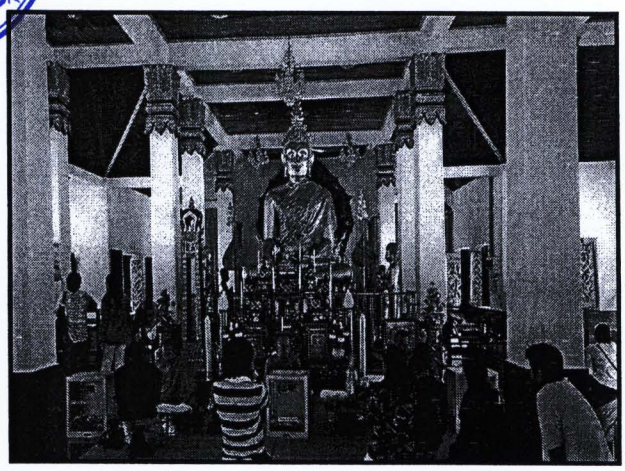

ภาพที่ 8 หลวงพ่อองค์แสนตั้งอยู่ด้านหน้าของปราสาทขอมหลังเดิม
ที่มา: จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

รูปแบบศิลปะและอายุสมัยในส่วนของปราสาทหินที่อยู่ภายในนั้น เมื่อพิจารณาจากจารึกอักษรขอมที่พบ ตลอดจนลักษณะของห้องครรภคฤหะ สันนิษฐานได้ว่า ปราสาทหลังนี้คงมีอายุก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 ส่วนรูปแบบขององค์พระธาตุด้านนอกที่มาสร้างครอบทับไว้นั้นเป็นงานศิลปกรรมที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปลาวแบบล้านช้างที่ได้เข้ามาในชั้นหลัง ซึ่งจากรูปทรงขององค์เจดีย์สันนิษฐานได้ว่าคงเป็นงานศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย หรือประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 22

3. พระธาตุดุม

ที่ตั้งและสภาพทั่วไป"พระธาตุดุม" ตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุดุม บ้านธาตุดุม ถนนไอทียู ตำบลงิ้วด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร หรือ บริเวณรุ้งที่ 17° 08' 39" เหนือ แวงที่ 104° 10' 10" ตะวันออกพิกัด กริด 48 QVD 117954 III สภาพพื้นที่โดยรอบของพระธาตุดุม เป็นที่ราบลุ่มอยู่ใกล้กับหนองหานที่อยู่ห่างไปทางทิศตะวันออกประมาณ 2 กิโลเมตร และทางด้านทิศใต้ห่างออกไปประมาณ 300 เมตร มีลำน้ำ "ห้องน้ำคำ" ไหลผ่าน พื้นที่โดยรอบจึงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม ปราสาทหินนี้อยู่ห่างตัวเมืองเก่าสกลนครมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร การเดินทางเข้าสู่บริเวณวัดให้ใช้เส้นทางตามถนนสาย รพช. ไอทียู ที่จะไปสู่ศูนย์ปฏิบัติการ รพช. จากนั้นเมื่อถึงสามแยกจึงเลี้ยวซ้ายเข้าสู่บริเวณวัด

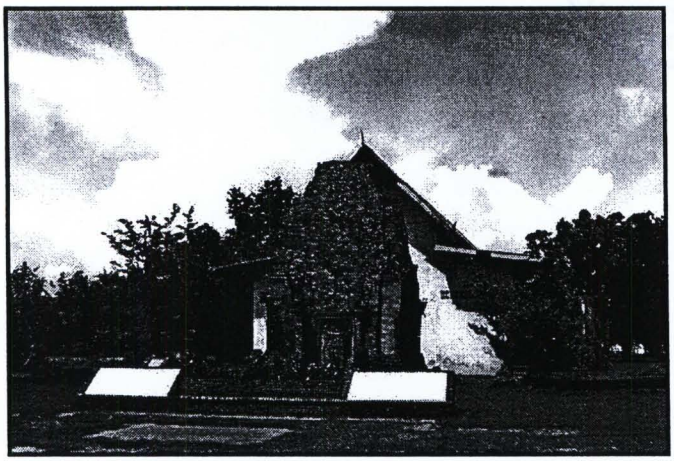

ภาพที่ 9 พระธาตุดุมในปัจจุบัน

ประวัติและตำนานโบราณสถานแห่งนี้ มีนิทานปรัมปราเล่าต่อกันมาว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จผ่านมาได้ทำดุมจีวรตกหาย ประชาชนจึงพากันมาสร้างพระเจดีย์คร่อมไว้ ณ ตรงที่นั้น และเรียกกันว่า "ธาตุดุม" แต่บางท่านเชื่อกันว่า คำว่า "ดุม" อาจหมายถึง "ล้อเกวียน" โดยมีตำนานว่า เจ้าผู้ครองนครแถบนี้ได้ให้เกวียนบรรทุกเครื่องบรรณาการไปกราบทูลเจ้าผู้ครองนครแห่งหนึ่งเพื่อสู่ขอพระราชธิดา แต่ในระหว่างเดินทางเกวียนที่บรรทุกเครื่องบรรณาการเกิดดุมหักลง จึงทำให้หมายกำหนดการสู่ขอพระราชธิดาพลาดไป เลยตรอมพระทัยตาย ณ บริเวณนี้ ชาวบ้านและบริวารที่ร่วมเดินทางเลยร่วมสร้างธาตุถวายเพื่อเป็นราชสักการะ พระราชธิดาทราบข่าวจึงเสด็จมา เมื่อเห็นเจ้าผู้ครองนครซึ่งเป็นคู่หมั้นได้เสียชีวิตลงแล้วก็เลยทำการปลง พระชนม์พระองค์เองตามไปด้วย ทำให้เจ้าใครทั้งสองหมางใจกัน และเกิดสงครามแย่งกันครอบครองอาณาบริเวณพระธาตุดุม ฝ่ายเจ้าผู้ครองนครผู้สูญเสียพระราชธิดา ได้ให้พราหมณ์ปุโรหิตสาปแช่งว่าแผ่นดินบริเวณธาตุดุมนี้จะเป็นของใครไม่ได้นอกจากของพระองค์ ฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิตผู้มีแรงศรัทธาก็เลยอาสาปลงชีวิตตนเองเพื่อรักษาธาตุนี้ไว้ ได้พบศิลาจารึกอักษรไทยน้อย 3 บรรทัด มีความว่า บรรทัด 1 หลักเขตดินบรรทัด 2 พระมหาธาตุ บรรทัดที่ 3 ตูเชียงดุมเจ้า ซึ่งหลักฐานจากจารึกแสดงว่า มีพระภิกษุที่มีผู้เคารพนับถือมาปักเขตวัดในบริเวณศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาจึงได้ตั้งชื่อว่า พระธาตุดุมตามนามพระภิกษุรูปนั้น

ภาพที่ 10 บริเวณวัดพระธาตุดุม

แผนผังและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม โบราณสถาน "พระธาตุดุม" เป็นอาคารที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมแบบเขมรโบราณ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "ปราสาทหิน" โบราณสถานนี้มีแผนผังโดยรวมดังนี้ คือ เป็นปราสาทอิฐขนาดเล็ก 3 หลัง ตั้งเรียงกันอยู่ในแนวทิศเหนือ/ใต้ แต่ปราสาทด้านข้างทั้ง 2 หลัง (ทิศเหนือ และใต้พังทลายไปหมดแล้วคงเหลือเฉพาะเพียงฐานศิลาแลงก่อเรียงเป็นรูปสี่เหลี่ยมอยู่เท่านั้น สำหรับปราสาทหลังกลางมีสภาพดีกว่าปราสาททั้งสองหลังและยังมีผนังก่ออิฐถึงส่วนบนเหนือเรือนธาตุเล็กน้อย นอกจากนี้ทางด้านทิศเหนือและใต้ของปราสาททั้งสามหลังนี้มีสระน้ำโบราณขนาดใหญ่ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวตามแนวทิศตะวันออก/ตะวันตกอยู่ 2 สระ เพื่อใช้เป็นขอบเขตและเป็นปริมณฑลในการจำลองสัญลักษณ์ของจักรวาลตามคติทางศาสนาที่นับถือกันในขณะนั้น

รูปทรงของปราสาทหลังกลางที่ยังคงเหลือมากกว่าปราสาทด้านข้างนั้นมีผังอยู่กรอบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม มีขนาดกว้างยาวประมาณ 5.50 เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีประตูทางเข้าด้านหน้าเพียงประตูเดียว ส่วนประตูที่เหลืออีก 3 ด้านทำเป็นประตูหลอก ฐานของปราสาทหลังกลางก่อด้วยศิลาแลงเตี้ย ๆ เป็นแบบฐานปัทม์ สำหรับเรือนธาตุก่อด้วยอิฐเรียงขึ้นไปเป็นห้องสี่เหลี่ยม (ครรภคฤหะ) เดิมคงจะประดิษฐานรูปเคารพเอาไว้ภายใน เรือนยอดต้องขึ้นไปพังทลายชำรุดไปมากแล้ว อาจสันนิษฐานถึงเรือนยอดด้านบนได้ว่าคงก่ออิฐเหลื่อม โดยการเลียนแบบเรือนธาตุส่วนกลาง ที่เรียกว่า "ชั้นเชิงบาตร" ซ้อนกันขึ้นไป และด้านบนสุดคงเป็นยอดทรงดอกบัว ซึ่งในปัจจุบันได้ตกหล่นและจัดแสดงไว้ที่ด้านข้างของปราสาทบริวาร นอกจากการใช้อิฐเป็นวัสดุในการก่อสร้างอาคารแล้ว ช่างยังได้ใช้หินทรายมาเป็นวัสดุสำหรับการก่อสร้างในส่วนของเสากรอบประตู และทับหลังซึ่งเป็นจุดที่ต้องรับถ่ายน้ำหนักจากด้านบนลงมา นอกจากนี้ช่างฝีมือยังได้

แกะสลักลวดลายลงบนหินทรายเหล่านี้เพื่อใช้ประดับตกแต่งอาคารด้วยสำหรับฐานปราสาทบริวารทั้ง 2 ด้าน ที่ชำรุดพังทลายเหลือเฉพาะส่วนศิลาแลงนั้น มีความแตกต่างกันอยู่บ้างดังนี้ ฐานปราสาทหลังเหนือ มีความกว้าง 4.80 เมตร ยาว 5.20 เมตร พบการก่อบันไดเรียงเป็นทางขึ้นอยู่ 3 ด้าน คือ ทางทิศตะวันออก ทิศใต้และทิศเหนือ ฐานศิลาแลงปราสาทหลังนี้มีความสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร ส่วนตัวเรือนธาตุด้านบนพังทลายสูญหายไปหมดแล้ว ฐานปราสาทหลังใต้ มีความกว้าง 6.40 เมตร ยาว 9.40 เมตร มีความสูงจากพื้นดินประมาณ 50 เซนติเมตร พบการก่อบันไดเรียงเป็นทางขึ้นอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ทิศเหนือและทิศตะวันตกสำหรับส่วนเรือนธาตุพังทลายไปแล้วเช่นกัน ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจของพระธาตุดุมที่ปรากฏอยู่ในบริเวณองค์ปราสาท ได้แก่

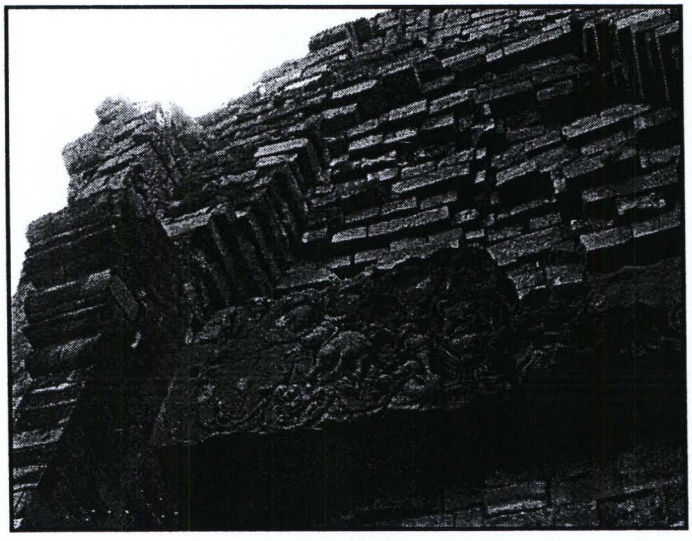

ภาพที่ 11 ทับหลังพระธาตุกระดุมเหนือกรอบประตูหลอกทางทิศใต้

ทับหลัง เหนือกรอบประตูหลอกทางทิศใต้ของปราสาทประธาน แกะจากหินทรายแดงสลักเป็นภาพของเทพยืนอยู่บนหลังสัตว์ เหนือหน้ากาลอยู่ตรงกึ่งกลางของแผ่นทับหลัง หน้ากาลใช้มือทั้งสองหงายรองรับลายก้านขดที่คายออกจากปาก ด้านซ้ายของหน้ากาลสลักเป็นภาพช้างกำลังวิ่งเข้าหาหน้ากาล ด้านบนเหนือหัวช้างมีสัตว์ชนิดหนึ่ง (ม้า หรือสิงห์) ยืนหันหน้าออกไปสู่ด้านปลายของทับหลังสำหรับทางด้านขวาของหน้ากาลสลักเป็นภาพของสิงห์ และช้าง ทำท่าตกใจกำลังวิ่งออกไปสู่ด้านปลายของทับหลัง ภาพสัตว์เหล่านี้สลักอยู่ท่ามกลางลวดลายก้านขดที่ม้วนขึ้นด้านบนและห้องลงด้านล่างได้อย่างงดงาม การสลักภาพลายหน้ากาลที่มักพบเสมอในปราสาทหินของเขมรนั้น ส่วนหนึ่งจะมีความหมายถึงการกลืนกินความชั่วร้ายไม่ให้เข้าไปสู่เทวสถาน สำหรับเรื่องราวของหน้ากาลนั้นปรากฏในคัมภีร์ปัทมปุราณะของอินเดีย โดยได้กล่าวถึงในชื่อว่าการติมุข

ซึ่งจะทำไว้ที่ปากทางเข้าสู่ ศาสนสถานของพระศิวะ เพื่อการเคารพบูชาก่อนเข้าไปภายใน ผู้ที่ไม่เคารพกีรติมุขย่อมจะไม่ได้รับพรจากพระศิวะเพราะพระศิวะยกย่องเหมือนลูกรัก เนื่องจากการติมุขมีกำเนิดจากระหว่างพระขนงของพระศิวะเองเมื่อเกิดขึ้นมามีความหิวมากอยากกินสิ่งต่าง ๆ แต่พระศิวะทรงให้กินตัวเองจึงเหลือเพียงหัว พระศิวะทรงสงสารจึงให้อยู่ที่ประตูวิมานของพระองค์ นอกจากนี้ "กาล" ยังอาจมีความหมายถึงเวลา อันแสดงให้เห็นว่า เวลาย่อมกลืนกินทุกสิ่งทุกอย่าง

เสาประดับกรอบประตู เป็นเสาหินทรายแดง 8 เหลี่ยมแกะสลักเป็นวงแหวนภายในมีลายประจำยาม ลายเส้นนูนมีกลีบบัวคว่ำ-หงายตั้งประกบ และเส้นลวด อยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางและที่เสี้ยวของเสา ปัจจุบันมีเสาประดับกรอบประตูอยู่ที่ประตูหลอกทางทิศใต้และทิศเหนือ ซึ่งก็มีสภาพที่ไม่สมบูรณ์นัก ชิ้นส่วนยอดปราสาททรงดอกบัว พบอยู่หลายชิ้น ปัจจุบันนำมาวางเรียงไว้ที่ด้านหลังและด้านทิศใต้ของปราสาทประธาน เป็นงานแกะจากหินทราย ทำเป็นทรงคล้ายดอกบัวที่มีการสลักลายกลีบบัวอยู่โดยรอบ เข้าใจว่าคงเป็นส่วนเครื่องบนของปราสาทหินที่พระธาตุดุมแห่งนี้เมื่อครั้งอดีต

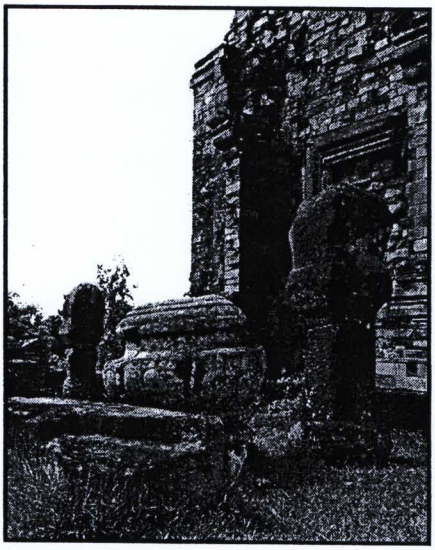

ภาพที่ 12 เสานางจรัล

เสานางจรัล (เสาเทียน หรือ เสานางเรียง) เป็นเสาหินทรายทรงสี่เหลี่ยม มียอดคล้ายทรงดอกบัวตูม เสานางจรัลนี้โดยปกติจะใช้ผักเป็นแนวอยู่สองข้างของทางเดินเข้าสู่ปราสาท ในปัจจุบันได้นำมาปักเอาไว้ที่บริเวณด้านหน้าของประตูปราสาทประธาน

ฐานรูปเคารพ (โยนิโทรณะ) พบอยู่หลายชิ้น มีลักษณะคล้ายกัน คือทำจากหินทราย เป็นแท่นหินรูปสี่เหลี่ยม ตัวแท่นสลักเป็นซานปัทม์ ด้านบนเจาะช่องสำหรับปักรูปเคารพโดยมีการเซาะหินด้านบนให้เป็นกรอบรูปสี่เหลี่ยมที่มีพวยยื่นออกไปด้านหน้าเพื่อประโยชน์สำหรับการประกอบพิธีที่สามารถให้ของเหลวที่ใช้ในการเช่นบูชาไหลออกไปทางพวยดังกล่าว

รูปแบบศิลปะและอายุสมัยเมื่อพิจารณาจากรูปทรงของปราสาท ตลอดจนเทคนิคการก่ออิฐพบว่ามีลักษณะเหมือนกับปราสาทเขมรสมัยบาปวน นอกจากนี้เมื่อนำมาพิจารณากับภาพสลักบนแผ่นทับหลัง อาจกำหนดอายุของปราสาทหินหลังนี้ได้ว่า คงสร้างในศิลปะแบบบาปวนตอนปลาย ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 16-17

4. พระธาตุนารายณ์เจงเวง

ที่ตั้งและสภาพทั่วไปพระธาตุนารายณ์เจงเวง ตั้งอยู่บริเวณวัดพระธาตุนารายณ์เจงเวง บ้านธาตุนาเวง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร หรือตั้งอยู่ที่รุ้ง 17°11' 10" เหนือแวง 104° 05' 55" ตะวันออกพิกัดกริด 48 QVE 041001 สภาพทั่วไปโดยรอบของพระธาตุนารายณ์เจงเวงเป็นชั้นที่เนินสูงกว่าบริเวณรอบข้างอยู่เล็กน้อยโดยมีลำน้ำห้วยทรายไหลผ่านทางด้านทิศเหนือของวัดห่างประมาณ 500 เมตร ในปัจจุบันมีบ้านเรือนของราษฎรอยู่รายรอบวัด การเดินทางเข้าสู่บริเวณวัดสามารถกระทำได้อย่างสะดวกโดยใช้เส้นทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 22 สายสกลนคร-อุดรธานี มาทางทิศตะวันออกของ ตัวเมืองสกลนคร ประมาณ 5 กิโลเมตร จนถึงหลักกิโลเมตรที่ 156 มีทางแยกซ้ายที่บริเวณบ้านธาตุนาเวงเมื่อเข้าไปอีกประมาณ 300 เมตร ก็จะถึงบริเวณวัดพระธาตุนารายณ์เจงเวง

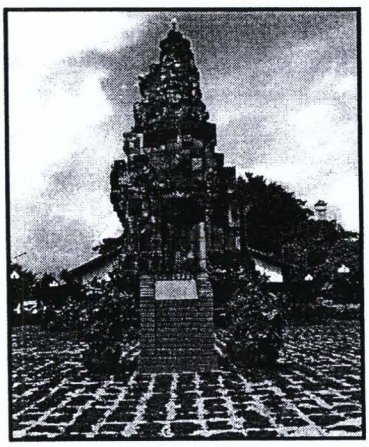

ภาพที่ 13 ปราสาทพระธาตุนารายณ์เจงเวง

ประวัติและตำนานการสร้างพระธาตุนารายณ์เจงเวง พญาสุวรรณภิงคารทราบข่าวว่า พระมหากัสสปะ นำพระอุรังคธาตุมาประดิษฐานที่ภูกำพร้าตามพระพุทธรูปจนะ จึงโปรดให้ชาวเมืองสกัดหินมุก และหินแลงเพื่อเตรียมการก่ออุโมงค์ขึ้นบนยอดดอยแท่น แต่ฝ่ายหญิงชาวเมืองผู้นำโดยพระนางนารายณ์ เจงเวงพระราชชายา เห็นว่าควรจะสร้างที่อุทยานเจงเวง จะได้สามารถสักการะได้ทุกฤดูกาล ฝ่ายชายกับหญิงจึงคิดสร้างอุโมงค์แข่งขันกันโดยกำหนดว่า นับแต่วันรุ่งขึ้นพอเห็นลายมือให้ลงมือก่อสร้างจนถึงดาวเพ็กขึ้นให้ถือเป็นยุติ หากฝ่ายใดก่อเสร็จก็จะให้เป็นที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุ ฝ่ายหญิงชาวเมืองจึงรวมกำลังก่ออุโมงค์แข่งกับฝ่ายชาย และได้กล่าวว่าฝ่ายชายก็มีมือ 2 มือ และมีนิ้วข้างละ 5 นิ้ว เหมือนกัน มิใช่ว่าผู้ชายจะมีมือ 4 มือ ดังเช่นพระนารายณ์ ฝ่ายชายอวดอ้างว่า ตนมีกำลังมากกว่าฝ่ายหญิง จึงก่อขัว หินเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ไปถึงตีนดอยแล้วก่อเป็นบันไดแก้วขึ้นไป ซึ่งก็มีชายผู้เฒ่าคนหนึ่งบอกว่าควรก่ออุโมงค์ให้เสร็จก่อนแล้วถ้ามีเวลาเหลือจึงลงมาก่อสะพานและบันไดแก้ว แต่ฝ่ายชายหนุ่มก็ไม่เชื่อฟัง เนื่องจากเชื่อในกำลังของตนเองบอกว่าควรก่ออุโมงค์ให้เสร็จก่อนแล้วถ้ามีเวลาเหลือจึงลงมาก่อสะพานและบันไดแก้ว เมื่อเสร็จด้านล่างจึงลงมือก่ออุโมงค์ขึ้นทั้ง 4 ด้าน แต่ยังไม่ทันได้ก่อผนังแต่อย่างใด ขณะนั้นฝ่ายหญิงเกรงว่าฝ่ายชายจะก่อเสร็จ จึงแต่งตัวออกไปยั่วยวนฝ่ายชายที่กำลังขนหินอยู่ ซึ่งผู้ชายก็วางหินลงแล้วขึ้นไปที่บนดอยที่ก่ออุโมงค์ทำโคมไฟขึ้นแขวน กล่าวกันว่า ดาวเพ็กขึ้นแล้วจากนั้นจึงตามฝ่ายหญิงไปจนหมดสิ้น คงเหลือแต่ผู้เฒ่าที่มีความแค้นใจให้อยู่ที่นั่น ตรงบริเวณที่เขากองหินไว้นั้น คนทั้งหลายก็เรียกว่า "แค้นแท้" มาจนถึงบัดนี้ ด้วยเหตุนี้อุโมงค์ของฝ่ายชายบนดอยแท่นจึงยังก่อไม่เสร็จ ในขณะที่อุโมงค์ของฝ่ายหญิงสำเร็จเรียบร้อยตามสัญญา (เสาร์ ลั่นจ๊ะ, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 14 ปราสาทพระธาตุนารายณ์เจงเวง

ที่มา:จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

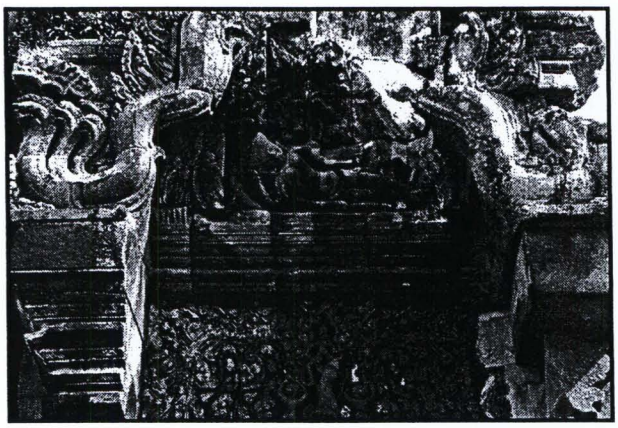

ภาพที่ 15 ทับหลังพระธาตุนารายณ์เจงเวง

รูปแบบศิลปะและอายุสมัย จากรูปทรงและแผนผังของปราสาทพระธาตุนารายณ์เจงเวง ตลอดจนลวดลายแกะหินที่ประดับตกแต่งอาคาร ตลอดจนงานประติมากรรมแล้ว แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะแบบบาปวนตอนปลายต่อนครวัดตอนต้นเกือบทั้งสิ้น สันนิษฐานว่า คงสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 โดยใช้เป็นเทวสถานเนื่องในศาสนาฮินดูเป็นสำคัญดังจะศึกษาได้จากแผ่นทับหลัง และหน้าบันที่ล้วนแสดงถึงเทพปกรณ์ของฮินดู

ภาพที่ 16 ประตูหลอกปราสาทธาตุนารายณ์เจงเวง
ที่มา:จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

5. พระธาตุภูเพ็ก

ที่ตั้งและสภาพทั่วไป พระธาตุภูเพ็ก ตั้งอยู่บนยอดเขาภูเพ็ก บ้านภูเพ็ก ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร หรือ บริเวณรุ้ง 17° 11' 28" เหนือ และ 103° 56' 25" ตะวันออก พิกัดกริด 48 QUE 873008 สภาพโดยทั่วไปของภูเพ็กนั้น เป็นยอดเขาในกลุ่มของเทือกเขาภูพาน มีความสูงประมาณ 522 เมตร จากเส้นระดับน้ำทะเลปานกลาง และเป็นต้นกำเนิดของลำห้วยเล็ก ๆ ซึ่งจะไหลไปรวมกันใน อ่างเก็บน้ำภูเพ็ก ที่อยู่ห่างออกไปประมาณ 2 กิโลเมตร ทางทิศเหนือ ในปัจจุบันมีพระภิกษุสงฆ์มาใช้สถานที่บริเวณเชิงเขาเป็นที่ปฏิบัติธรรมและมีการสร้างกุฏิสงฆ์ และอาคารต่างๆ บนยอดเขาใกล้กับโบราณสถาน สามารถเดินทางได้โดยสะดวก โดยห่างออกจากตัวอำเภอพรรณานิคม ให้ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 22 อุดรธานี-สกลนคร ผ่านหลักกิโลเมตรที่ 138 เล็กน้อย ห่างจากตัวจังหวัดสกลนคร 23 กิโลเมตร จะมีทางแยกขวาเข้าถนนสายพรรณานิคม-หนองเม็ก จากนั้นจึงเดินทางไปอีกประมาณ 10 กิโลเมตร จะพบทางแยกใกล้กับโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์สกลนครซึ่งเป็นทางลูกรังเมื่อเข้าไปอีก 4 กิโลเมตรก็จะถึงเชิงเขาภูเพ็ก และต้องเดินเท้าขึ้นเขาไปสู่ตัวปราสาทหินที่อยู่ด้านบน รวมระยะทางจากอำเภอพรรณนานิคมถึงเชิงเขาภูเพ็ก ประมาณ 34 กิโลเมตร

ภาพที่ 17 พระธาตุภูเพ็ก
ที่มา:จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

ตำนานและประวัติความเป็นมา ภูเพ็ก เคยเป็นที่ประทับของพระพุทธองค์เมื่อครั้งพุทธกาล และต่อมาได้มีการสร้างอุโมงค์แข่งขันกันระหว่างฝ่ายชาย และหญิงชาวเมืองหนองหาน เพื่อเตรียมรับพระอุรังคธาตุแต่ปรากฏว่า ฝ่ายชายถูกฝ่ายหญิงใช้มายายั่วยวน จึงทำให้สร้างอุโมงค์ไม่เสร็จ ต่อมาจึงให้ชื่ออุโมงค์นี้ว่า "ภูเพ็กมุสา" ซึ่งก็หมายถึง พระธาตุภูเพ็กนั่นเอง

ประติมากรรมที่บริเวณหน้าห้องวิมาน ตรงส่วนอันตราละได้พบประติมากรรมหินทราย 2 ชิ้น ทำให้ทราบถึงลัทธิทางศาสนา และจุดประสงค์ของการสร้างปราสาท อันได้แก่

1. แท่งหินรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างยาวด้านละ 5 เซนติเมตร สูง 48 เซนติเมตร ด้านบนเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัสลึก กว้างด้านละ 22 เซนติเมตร อยู่ตรงกลาง และมีช่องสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก (75 เซนติเมตร) เจาะเรียงเป็นแนวรอบช่องสี่เหลี่ยมตรงกลางด้านละ 5 ช่องโบราณวัตถุชิ้นนี้ เมื่อพิจารณาจากการเจาะช่องดังกล่าว อาจหมายถึงการบรรจุแผ่นฤกษ์เพิ่มความเป็นสิริมงคลก่อนการก่อสร้างอาคาร หรือกระทำมงคลพิธีต่าง ๆ ซึ่งเราก็เคยได้พบการฝังแผ่นฤกษ์ตามกรุของศาสนสถานหลาย ๆ แห่ง นอกจากนี้แผ่นหินที่เจาะช่องเป็นรูปหลุมเรียงกันเหล่านี้อาจมีความหมายถึงการจำลองจักรวาลหรือที่ประทับของเทพเจ้า โดยบรรจุวัตถุที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ของเทพผู้ยิ่งใหญ่ และรูปย่อของจักรวาลที่แทนด้วยวัตถุต่าง ๆ กันลงไปตามช่อง เพื่อให้ได้ความหมายอันแสดงว่าสิ่งที่อยู่ ณ ตำแหน่งตรงกลางของแท่งหินนี้เป็นสิ่งอันเป็นมงคลสูงสุดของจักรวาล

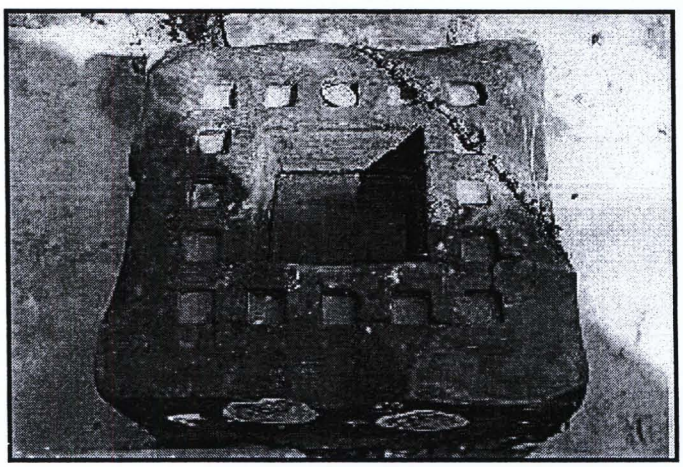

ภาพที่ 18 แท่งหินรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ภาพที่ 19 ศิวลึงค์หัก และ แท่งหินรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส

2. ศิวลึงค์หักเป็นหินทราย มีฐานล่างรูปสี่เหลี่ยม กว้าง 45 เซนติเมตร ส่วนบนชำรุดหักหายไป แต่สันนิษฐานได้ว่าคงมีทรงโค้งมน สูง 1.30 เมตร แท่งหินนี้น่าจะสลักเป็น 3 ส่วน ส่วนล่างทำเป็นทรงสี่เหลี่ยม ส่วนกลางสลักเป็นทรง 8 เหลี่ยม และส่วนยอดทำเป็นทรงโค้งมน ศิวลึงค์ที่มีการแบ่งเป็น 3 ส่วนลักษณะนี้ เรียกกันว่า แบบประเพณีนิยม โดยถือเป็นรูปเคารพสูงสุดของศาสนาฮินดู ซึ่งเป็นการรวมเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ 3 องค์เข้าด้วยกัน (ตรีมูรติ) อันได้แก่ ส่วนบนโค้งมน เรียกว่า "รุทรภาค" หมายถึง พระศิวะ (อิศวร) ส่วนกลางทรงแปดเหลี่ยม เรียกว่า "พรหมภาค" หมายถึง พระพรหม ส่วนล่างทรงสี่เหลี่ยม เรียกว่า "วิษณุภาค" หมายถึง พระวิษณุ (นารายณ์) ศิวลึงค์นั้น ถือเป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนองค์พระศิวะ โดยทำเป็นรูปอวัยวะเพศชายซึ่งสืบมาจากความเชื่อดั้งเดิมตั้งแต่สมัยอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุของอินเดียแล้ว โดยมากศิวลึงค์มักจะพบประดิษฐานอยู่บนแท่นที่เรียกว่า "โยนิโทรณะ" อันเป็นเครื่องหมายของเครื่องเพศหญิง เจ้าแม่ปารพตีอันเป็นภาคหญิงของพระศิวะ กำเนิดของการบูชาศิวลึงค์ มีเรื่องเล่าในปุราณะ มหาภารดะ มีใจความคล้าย ๆ กันคือ ในครั้งหนึ่งพระพรหมกับพระวิษณุถกเถียงกันว่า ใครยิ่งใหญ่กว่ากัน และใครเป็นผู้สร้างจักรวาล แต่ก็ตกลงกันไม่ได้ จนเกิดเหตุการณ์มหัศจรรย์ขึ้นมา กล่าวคือมีวัตถุรูปเหมือนเสามหึมาเป็นเปลวไฟร้อนแรงมาก ผุดขึ้นมาจากพื้นโลกพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าจนมองไม่เห็นยอด พระวิษณุกับ พระพรหมจึงเลิกการโต้แย้ง และสงสัยกันว่าดังนี้คืออะไร มีที่ตั้งต้นและจุดจบที่ไหน พระวิษณุก็เลยแปลงเป็นหมูป่า (วราหะ) ขุดตามเสาไปดูเบื้องล่าง ส่วนพระพรหมก็แปลงร่างเป็นหงส์ เพื่อไปดูส่วนยอดของเสาดังกล่าว ในการนี้ใช้เวลาหลายกัลป์ พระวิษณุขุดลงไปเพียงใดก็ไม่พบจุดตั้งต้น จึงยอมแพ้ สำหรับพระพรหมก็เช่นเดียวกัน หาจุดสิ้นสุดไม่พบ แต่ระหว่างทางพบ

ดอกไม้ดอกหนึ่งหล่นลงมาจากฟ้าพระพรหมก็ถามว่าเล่นมาจากที่ใด ดอกไม้ดังกล่าวก็บอกว่าตกมาจากเครื่องประดับเศียรของพระศิวะซึ่งใช้เวลานานหลายกัลป์กว่าจะลงมาถึงที่พระพรหมประทับอยู่ พระพรหมจึงกลับลงมาพบกับพระวิษณุข้างล่าง พระวิษณุก็ยอมแพ้ ส่วนพระพรหมกล่าวเท็จในทำนองว่าพบจุดสิ้นสุดแล้ว ทั้ง ๆ ที่ไปไม่ถึงเมื่อพูดจบเสาเพลิงก็ระเบิดออก ปรากฏรูปของพระศิวะขึ้นมากลางเสา และประกาศว่าสิ่งนี้คือพลังอำนาจของพระองค์เองซึ่งพลังอำนาจไม่สามารถวัดได้ ไม่มีจุดตั้งต้น และไม่มีจุดจบ และจะดำรงอยู่เป็นนิรันดร์ เพื่อเป็นแกนของโลกทั้งหลายทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง พระวิษณุและพระพรหมจึงยอมรับในพลังอำนาจของ พระศิวะ บางคัมภีร์เล่าต่อว่าเพื่อเป็นการลงโทษพระพรหมที่กล่าวเท็จ พระศิวะจึงตัดเศียรที่ 5 ออก ทำให้พระพรหมมี 4 เศียร ภาพรูปแบบนี้ถือเป็นภาคหนึ่งของพระศิวะมีชื่อว่า “ลิงโคทภวมูรติ” การเรียกชื่อส่วนต่าง ๆ ของศิวลึงค์นั้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

ส่วนฐานล่าง ที่ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมหมายถึง โลกเบื้องล่าง อันเป็นสถานที่ที่พระวิษณุลงไปค้นหาจุดตั้งต้น จึงเรียกว่า “วิษณุภาค”

ส่วนกลาง ที่ทำเป็นรูปแปดเหลี่ยมนั้น หมายถึง อากาศ-พื้นโลก (ระหว่างสวรรค์กับ พื้นดิน) จะแบ่งออกได้เป็น 8 ทิศ และเป็นสถานที่ที่พระพรหมขึ้นไปค้นหาจุดสิ้นสุดและพระพรหมก็เป็นเทพผู้รักษาทิศเบื้องบนจึงเรียกว่า “พรหมภาค”

ส่วนบน ทำเป็นรูปทรงโค้ง หมายถึง สิ่งที่สูงที่สุดอันได้แก่ สวรรค์ ที่เป็นโลกของพระศิวะจึงเรียกว่า “รุทรภาค”

รูปแบบศิลปะและอายุสมัยการสร้าง ศาสนสถานบนภูเขาโดยใช้แผนผังการเข้าสู่เทวสถานที่ขึ้นมาจากเชิงเขาเพื่อเข้าสู่ตัวปราสาทที่อยู่ด้านบนเช่นนี้ น่าจะเป็นลักษณะเช่นเดียวกับเทวสถานสำคัญอีกหลายแห่ง เช่น ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทเขาพระวิหาร กล่าวคือเป็นเทวสถานที่ใช้แก้เป็นหลัก ซึ่งเป็นที่นิยมกันตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา อาจเทียบเคียงรูปทรงโดยรวมของพระธาตุภูเพ็ก ได้กับประสาทหินพิมาย ปราสาทเขาพนมรุ้ง ได้ในระดับหนึ่ง และเมื่อพิจารณาถึงประสาทหินที่อยู่พื้นที่ใกล้เคียง เช่น พระธาตุนารายณ์เจงเวง พระธาตุดุม ปราสาท องค์ในพระธาตุเชิงชุม เป็นต้น ก็พบว่ามีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 อาจตั้งข้อสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่าพระธาตุภูเพ็กแห่งนี้เป็นงานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ในศิลปะเขมรแบบบาปวน- นครวัดเช่นเดียวกัน และสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนสถานเนื่องในศาสนาฮินดูเป็นสำคัญ

ภาพที่ 20 บันไดทางขึ้นเทวสถานปราสาทพระธาตุภูเพ็ก
ที่มา:จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

ภาพที่ 21 ทางขึ้นเทวสถานพระธาตุภูเพ็ก
ที่มา: จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

บนยอดเขาภูเพ็กนั้นนอกจากจะมีปราสาทหินอยู่แล้ว ทางด้านทิศตะวันตกด้านหลังของตัวปราสาทห่างออกไปประมาณ 300 เมตร ในบริเวณที่สุดขอบเขตของลานบนยอดเขาได้พบแหล่งตัดหินทรายที่นำมาใช้สร้างเทวสถานแห่งนี้ด้วยโดยชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า “แค้นแท้” ซึ่งเป็นการโยงเอาเรื่องราวตามตำนานอุรังคธาตุมาประกอบ ในบริเวณลานตัดหินนี้ พบร่องรอยการสกัดหินอยู่ทั่วไป ใช้วิธีการสกัดหินเป็นร่องกว้างประมาณ 10 เซนติเมตร ตลอดแนว จากการสังเกตร่องรอยการสกัดหิน เข้าใจว่าคงใช้อุปกรณ์โลหะ ประเภทสิ่ว สกัดลงไปในเนื้อหินตามแนวร่องที่กำหนดไว้จนได้ขนาดตามที่ต้องการ แล้วจึงนำไปก่อสร้างเทวสถาน

6. กู่พันนา (ปราสาทบ้านพันนา) ที่ตั้งและสภาพทั่วไปกู่พันนา หรือปราสาทบ้านพันนา ตั้งอยู่ในเขตของวัดกู่แก้ววราราม บ้านพันนา ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร หรือบริเวณร้างที่ 17°26' 20" เหนือ และแวง 103° 33' 41"ตะวันออก พิกัดกริด 48 QUE 473286 สภาพโดยทั่วไปของกู่พันนาเป็นลักษณะของเนินดินอยู่กลางพื้นที่เกษตรกรรม โดยอยู่ห่างจากตัวหมู่บ้านพัฒนามาทางทิศตะวันตกประมาณ 300 เมตร ทางด้านทิศใต้ของกู่พันนามีร่องรอยคล้ายสระน้ำโบราณ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ 1 สระ แต่สภาพในปัจจุบันถูกบุกรุกทำลายไปเกือบหมดแล้ว การเดินทางเข้าสู่กู่พันนา โดยถ้าเดินทางออกจากตัวอำเภอสว่างแดนดินให้มาตามทางหลวงหมายเลข 22 อุดรธานี-สกลนคร ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 11 กิโลเมตร หรือ เมื่อถึงหลักกิโลเมตรที่ 88 มาเล็กน้อยให้เลี้ยวขวาเข้าไปตามทางลูกรัง ทางเข้าบ้านพันนา) จากนั้นจึงเลี้ยวแยกขวาอีกครั้งเข้าสู่ตัวปราสาทหิน

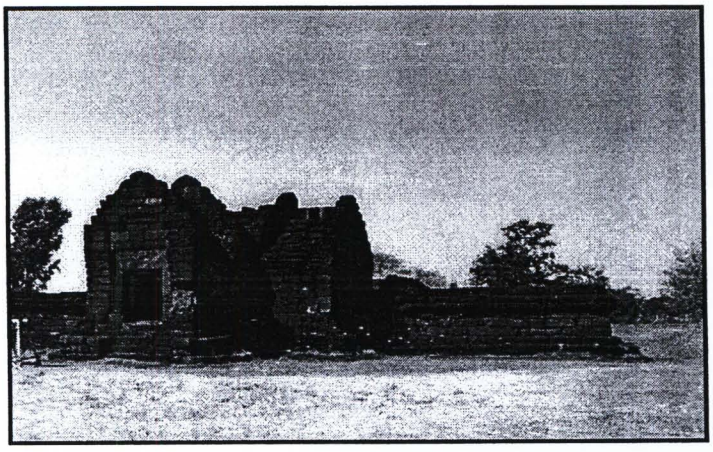

ภาพที่ 22 ประตูซุ้ม (โคปุระ) ปราสาทพันนา
ที่มา: จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

แผนผังและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของปราสาทบ้านพันนา ประกอบด้วย ปราสาทประธานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ 10 เมตร เป็นประธานหลักของศาสนสถาน ด้านนอกมีกำแพงแก้วก่อด้วยศิลาแลงล้อมรอบอยู่ในกรอบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 25 เมตร ยาว 35 เมตร ทางด้านหน้ามีประตูซุ้ม (โคปุระ) อยู่ 1 ประตู ส่วนทางมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีสระน้ำ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งอยู่ 1 สระ ปราสาทประธานปัจจุบันคงเหลือเฉพาะฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 10 x 10 เมตร ก่อด้วยศิลาแลง โผล่สูงจากพื้นดินประมาณ 1-2 เมตร เท่านั้น จึงยังไม่สามารถทราบรูปทรงที่สมบูรณ์ได้ว่ามีลักษณะเช่นใดแน่ชัด ทางด้านหน้าขององค์ประสาท มีแท่งหินทรายที่เข้าใจว่าเป็นชิ้นส่วนของธรณีประตูตั้งปักอยู่ 1 ชิ้น มี

ความกว้าง 60 เซนติเมตร และสูงจากพื้น 50 เซนติเมตร ชิ้นส่วนดังกล่าวคงเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่นิยมใช้หินทรายเป็นวัสดุในส่วนที่ต้องการรับและถ่ายเทน้ำหนัก ซึ่งศิลาแลงมีคุณสมบัติที่ด้อยกว่า

ภาพที่ 23 ปราสาทประธานก่อด้วยศิลาแลง
ที่มา:จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

นอกจากนี้ทางด้านหน้าของปราสาทประธาน ได้มีการนำเอาก้อนแลงมาเรียงต่อขอบทั้งสองข้างของแนวปราสาทไปจนจรดกับประตูซุ้มด้านหน้า คล้ายทางเดินเชื่อมต่อกัน ซึ่งเข้าใจว่าอาจเป็นการนำมาเรียงเพิ่มเติมขึ้นในชั้นหลัง ส่วนกำแพงแก้วและประตูซุ้ม (โคปุระ) กำแพงแก้วที่ล้อมรอบอาณาบริเวณของปราสาทประธานนั้น อยู่ในกรอบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาดกว้าง 25 เมตร ยาว 35 เมตร โดยใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุใน การก่อสร้างรูปทรงของกำแพงแก้วจะก่อเป็นกำแพงตั้งตรงปลายด้านบนทำเป็นคล้ายทรงพุ่ม ที่ส่วนยอดสุดสลักเป็นร่องยาวตลอดทั้งแนวกำแพง เพื่อให้เลื่อยแผ่นทับหลังทรงสี่เหลี่ยมมาเสียบวางด้านบนได้ประตูซุ้ม (โคปุระ) หรือ ช่องประตูทางเข้า มีอยู่เฉพาะทางด้านหน้า (ทิศตะวันออก) เพียงด้านเดียว ซึ่งเป็นการบังคับให้สามารถเข้าออกเฉพาะทางด้านทิศตะวันออกเท่านั้น โคปุระนี้ มีแผนผังเป็นรูปกากบาดกล่าวคือมีห้องกลาง 1 ห้อง และมีห้องมุขยื่นออกไป ทุกทิศ โดยมุขทิศตะวันออก/ตะวันตก สามารถทะลุผ่านห้องกลางเพื่อใช้เป็นทางเข้า/ออกได้ ส่วนมุขด้านทิศเหนือ/ใต้ สามารถเข้าไปได้เฉพาะจากห้องกลางเท่านั้น ในปัจจุบันส่วนของโคปุระนี้ถือว่ายังมีสภาพดีกว่าโครงสร้างของปราสาทในส่วนอื่น ๆ ทั้งหมด การก่อเครื่องบนของหลังคาโคปุระ จะใช้วิธีเหลื่อมหินเข้าหากันทีละน้อยจนไปบรรจบกันด้านบน สำหรับกรอบประตู/ทับหลังก็ใช้ก้อนศิลาแลงที่มีขนาดยาวมารับน้ำหนัก ซึ่งปัจจุบันมีรอยร้าวอยู่หลายจุดแล้ว

โคปุระนี้มีขนาดกว้างประมาณ 8.90 เมตร นอกจากนี้ใกล้ตัวปราสาทจะมีสระน้ำโบราณ มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้างยาว 12x16 เมตร โดยตั้งอยู่ทางมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาทประธาน ก่อด้วยศิลาแลงเป็นขั้นบันไดมีแนวเอนเอียงราว 15 องศา เป็นอย่างน้อย สามารถเดินลงไปได้ถึงระดับน้ำหรือถึงก้นสระได้

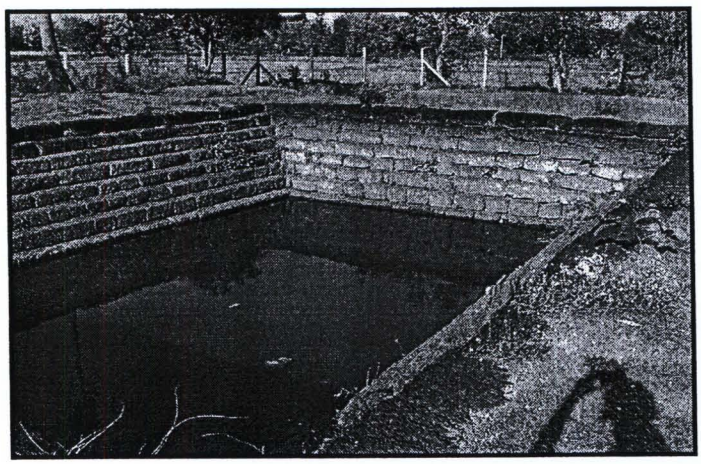

ภาพที่ 24 บารายกู่พันนา
ที่มา: จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

รูปแบบศิลปกรรมและข้อสันนิษฐาน รูปแบบของอาคารในลักษณะดังกล่าวที่ประกอบด้วย ปราสาทประธานขนาดไม่ใหญ่โตสร้างด้วยศิลาแลง และกำแพงแก้วก่อด้วยศิลาแลงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีโคปุระทางด้านทิศตะวันออก (ด้านหน้า) เพียงด้านเดียว และที่มุมด้านนอก มีสระน้ำ 1-2 สระกรุขอบด้วยศิลาแลงเช่นนี้ เราได้พบกันอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในเขตภาคอีสานของไทยและดินแดนเขมร อาคารลักษณะนี้เชื่อกันว่าเป็นศาสนสถานประจำ "อโรคยศาล" (โรงพยาบาล) โดยปราสาทหินหลายแห่งที่มีลักษณะดังกล่าว ได้ ค้นพบศิลาจารึกที่บ่งบอกว่าเป็น "อโรคยศาล" และบางแห่งก็ได้พบรูป พระโพธิสัตว์ไภษัชยคุรุไวฑูรย์ ประภาผู้เป็นประธานแห่งความไม่มีโรคอีกด้วย จึงมีความเป็นไปได้ว่าปราสาทบ้านพันนานี้ก็น่าจะเป็นอโรคยศาลแห่งหนึ่งเช่นกัน อย่างไรก็ตามในบรรดาอโรคยาศาลที่พบกันทั่วไปมักมีอาคารขนาดเล็กที่เรียกว่า "บรรณาลัย" อยู่ที่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ภายในเขตกำแพงแก้วด้วย แต่จากการสำรวจที่ปราสาทบ้านพันนาไม่พบอาคารดังกล่าว เป็นไปได้ว่าอาจถูกรื้อถอนไปแล้ว สถานที่แห่งนี้เรียกกันว่า "อโรคยศาล" เป็นรูปแบบอาคารสาธารณูปโภคที่เกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ของเขมร (ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ศิลปะแบบบายน) ซึ่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีพระประวัติว่า พระองค์ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าธรณีนทรวรมันที่ 2 และพระนางจุฑามณี (ธิดา

พระเจ้าหรรษวรมันที่ 3) พระองค์ทรงประสูติราว พ.ศ.1670 และได้อภิเษกสมรสกับ เจ้าหญิงชัยราชเทวีตั้งแต่ยังเยาว์ ในระหว่างที่เจ้าชายชัยวรมันเสด็จไปสู้กับจามปา ก็ได้ทราบข่าวว่าพระราชบิดาสิ้นพระชนม์ และถูกตรีภูวนาทิพย์ยึดอำนาจได้ พระองค์จึงต้องทรงลี้ภัยหลบซ่อนอยู่นาน 15 ปี และเข้าใจกันว่าพระองค์คงได้ทรงศึกษาพุทธศาสนานิกายมหายานอย่างลึกซึ้งในช่วงเวลาดังกล่าว และคงเป็นโอกาสที่พระองค์ได้สัมผัสถึงความทุกข์ยากของราษฎรว่าเป็นเช่นไร ด้วยเหตุนี้เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์และปราบปรามศัตรูจนสงบเรียบร้อยแล้ว พระองค์ก็โปรดให้สร้างสาธารณูปโภคหลายสิ่งหลายอย่างให้แก่ราษฎร อาทิ การสร้างบ้านมีไฟ หรือ ธรรมศาลา ตามระยะทางทุก ๆ 15 กิโลเมตร จากศูนย์กลางของเมือง ไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งในศิลาจารึกที่ปราสาทพระขรรค์ ประเทศกัมพูชาระบุว่า ได้ทรงสร้างธรรมศาลาทั่วราชอาณาจักรถึง 102 แห่ง และได้โปรดให้สร้างอโรคยศาล (หรือโรงพยาบาล) ทั่วราชอาณาจักรจำนวนถึง 20 แห่ง

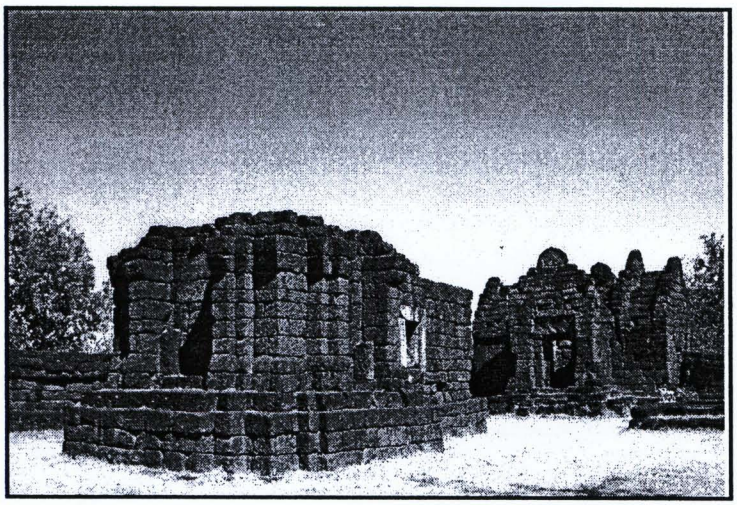

ภาพที่ 25 กู่พันนาบริเวณภายใน
ที่มา:จิราภรณ์ พรหมเทพ, 2554

อายุสมัย ปราสาทหินหลังนี้ คงสร้างขึ้นในศิลปะแบบบายน ราวพุทธศตวรรษที่ 18 เพื่อใช้เป็นศาสนสถานประจำอโรคยศาล ซึ่งศาสนสถานในสมัยนี้ สร้างขึ้นในศาสนาพุทธนิกายมหายานเป็นสำคัญ

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

2.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป/ข้อมูลส่วนบุคคล ของนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	181	45.25
หญิง	219	54.75
รวม	400	100
อายุ		
15 – 22 ปี	247	61.75
23 – 30 ปี	49	12.25
31 – 40 ปี	48	12
41 – 50 ปี	34	8.5
มากกว่า 51 ปี	22	5.5
รวม	400	100
สถานภาพ		
โสด	322	80.5
สมรส	58	14.5
อื่นๆ (โปรดระบุ.....)	20	5
รวม	400	100

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. อาชีพ		
รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	64	16
พนักงานบริษัทเอกชน	16	4
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	24	6
เกษตรกร	4	1
นักเรียน/นักศึกษา	250	62.5
พ่อบ้าน/แม่บ้าน	16	4
อื่นๆ (โปรดระบุ.....)	26	6.5
รวม	400	100
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า 3,000 บาท	155	38.75
3,001 – 5,000 บาท	57	14.25
5,001 – 7,000 บาท	48	12
7,001 – 10,000 บาท	56	14
10,001 – 30,000 บาท	55	13.75
มากกว่า 30,001 บาท	29	7.25
รวม	400	100
6. ระดับการศึกษา		
ระดับประถมศึกษา	4	1
ระดับมัธยมศึกษา/ปวช.	8	2
ระดับอนุปริญญา/ปวส.	20	5
ระดับปริญญาตรี	330	82.5
ระดับปริญญาโท	37	9.25
สูงกว่าปริญญาโท	1	0.25
อื่นๆ (โปรดระบุ.....)	0	0

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
7. ภูมิลำเนา		
ภาคกลาง	9	2.3
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	370	92.5
ภาคใต้	9	2.3
ภาคเหนือ	12	3.0
ภาคตะวันตก	0	0
รวม	**400**	**100**

จากตารางที่ 3 สรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.75 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 45.25

อายุระหว่าง15-22 ปี คิดเป็นร้อยละ 61.75 รองลงมา 23-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 12.25 และ 30-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 12

สถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 80.5 และ สถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 14.5

ประกอบอาชีพ นักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 62.5เป็นส่วนใหญ่ รองลงมา อาชีพรับราชการ คิดเป็นร้อยละ 16 และพนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.75 รองลงมา 3,000-5,000 คิดเป็นร้อยละ 14.25 และ10,001 – 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.75 ตามลำดับ

การศึกษาระดับการศึกษา ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 82.5 รองลงมา ระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ9.25 และระดับ ปวส. คิดเป็นร้อยละ 5 ตามลำดับ

ภูมิลำเนา อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 92.5 รองลงมา ภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 3 และ ภาคกลางกับภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 2.3 ตามลำดับ

2.2 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

ตารางที่ 4 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอม ในจังหวัดสกลนคร

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดสกลนครในครั้งนี้กับใคร		
เดินทางคนเดียว	47	11.75
มากับญาติหรือคนในครอบครัว	160	40
มากับเพื่อน	163	40.75
อื่นๆ (โปรดระบุ.....)	30	7.50
2. ท่านเคยเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครหรือไม่		
ไม่เคย	102	25.50
เคย	175	43.75
มากกว่า 1 ครั้ง	123	30.75
3. พาหนะที่ท่านใช้ในการเดินทางครั้งนี้คือ		
รถยนต์ส่วนตัว	276	69
รถบัสหรือรถตู้ของบริษัทนำเที่ยว	19	4.75
รถโดยสารประจำทาง	80	20
อื่นๆ (โปรดระบุ.....)	25	6.25
4. การเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนครครั้งนี้ท่านมีค่าใช้จ่ายประมาณเท่าใด		
ต่ำกว่า 1,000 บาท	189	47.25
1,001 – 2,000 บาท	116	29
2,001 – 3,000 บาท	55	13.75
ตั้งแต่ 3,001 บาทขึ้นไป	40	10

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย

ตารางที่ 4 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอม ในจังหวัดสกลนคร (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
5. ท่านเคยเดินทางไปยังโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครที่ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)*		
พระธาตุเชิงชุม	345	33.72
พระธาตุดุม	162	15.84
พระธาตุภูเพ็ก	192	18.77
พระนารายณ์เจงแวง	262	25.61
กู่พันนา	62	6.06
รวม	1,023	100
6. จากข้อ 5. เพราะเหตุใดท่านจึงเลือกเดินทางมาเที่ยวที่โบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร		
เลื่อมใส ศรัทธา	135	33.75
การเดินทางสะดวก	94	23.50
ความสวยงามของโบราณสถาน	88	22
แก้บน	10	2.50
ความมีประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียง	73	18.25
7. ท่านทราบข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนครจากสื่อ		
ทางโทรทัศน์	32	8
ทางสื่อสิ่งพิมพ์	31	7.75
ทางสื่อวิทยุ	39	9.75
ทางสื่ออินเตอร์เน็ต	49	12.25
ญาติพี่น้องหรือเพื่อน	235	58.75
อื่นๆ (โปรดระบุ.....)	14	3.50

ตารางที่ 4 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอม ในจังหวัดสกลนคร (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
8. ท่านใช้เวลาเที่ยวชมโบราณสถานศิลปะขอมแต่ละแห่งนานเท่าใด		
น้อยกว่า 1 ชั่วโมง	310	77.5
มากกว่า 2 ชั่วโมง	34	8.5
1-2 ชั่วโมง	56	14.0
รวม	**400**	**100**

หมายเหตุ: สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาท่องเที่ยว ในครั้งนี้กับเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 40.75 รองลงมา มากับญาติ หรือคนในครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 40 และเดินทางคนเดียว คิดเป็นร้อยละ 11.75 และส่วนใหญ่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดสกลนคร คิดเป็นร้อยละ 43.75 พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถยนต์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 69 รองลงมา รถโดยสารประจำทาง คิดเป็นร้อยละ 20 และอื่นๆ 6.25 การเดินทางท่องเที่ยว ในจังหวัดสกลนครครั้งนี้ท่านมีค่าใช้จ่ายประมาณ ต่ำกว่า 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 47.25 รองลงมา 1,001 – 2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 29 และ 2,001 – 3,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.75 และเคยเดินทางมาท่องเที่ยว พระธาตุเชิงชุม คิดเป็นร้อยละ 33.72 รองลงมา พระธาตุนารายณ์แจงแวง คิดเป็นร้อยละ 25.61 และ พระธาตุภูเพ็ก คิดเป็นร้อยละ 18.77 เหตุผลในการเดินทาง เพราะเลื่อมใส ศรัทธา คิดเป็นร้อยละ 33.75 รองลงมา การเดินทางสะดวก คิดเป็นร้อยละ 23.50 และความสวยงาม ของโบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 22 โดยทราบข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวจากญาติพี่น้องหรือเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 58.75 รองลงมา สื่ออินเตอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 12.25 และสื่อวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 9.75 ระยะเวลาที่ใช้ในการเที่ยวชมโบราณสถานศิลปะขอม โดยส่วนมากจะใช้เวลาน้อยกว่า 1 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 77.5 รองลงมาใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 14 และใช้เวลามากกว่า 2 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 8.5 ตามลำดับ

2.3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการมาแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครโดยรวมและรายด้านดังแสดงในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 5 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการมาแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร โดยรวมและรายด้าน

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	$\overline{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.44	0.884	ปานกลาง
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.50	0.816	ปานกลาง
3. ด้านการประชาสัมพันธ์	3.30	0.871	ปานกลาง
4. ด้านราคาสินค้าและบริการ	3.34	0.937	
โดยรวม	**3.40**	**0.88**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 5 พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการมาแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครโดยรวม และรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลางโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายด้านจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านราคาสินค้าและบริการ และด้านการประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 6 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร เป็นรายข้อในแต่ละด้าน

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านแหล่งท่องเที่ยว			
1.1 มีความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์เหมาะสม	3.29	0.948	ปานกลาง
1.2 มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ	3.55	0.836	มาก
1.3 มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์	3.47	0.869	ปานกลาง
รวม	**3.44**	**0.884**	**ปานกลาง**
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก			
2.1 มีบริการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์	3.53	0.725	มาก
2.2 มีพื้นที่จอดรถที่เพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงงานเทศกาล	3.50	0.847	ปานกลาง
2.3 บริเวณแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีป้ายสื่อความหมายและป้ายแสดงข้อมูลเป็นอย่างดี	3.47	0.875	ปานกลาง
รวม	**3.50**	**0.816**	**ปานกลาง**
3. ด้านการประชาสัมพันธ์			
3.1 มีเวปไซต์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี	3.27	0.902	ปานกลาง
3.2 มีการออกสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น เคเบิ้ลทีวี วารสารการท่องเที่ยว ,ป้ายสื่อพิมพ์ต่างๆ	3.32	0.839	ปานกลาง
รวม	**3.30**	**0.871**	**ปานกลาง**
4. ด้านราคาสินค้าและบริการ			
4.1 ความเหมาะสมด้านราคาที่พัก	3.50	0.867	ปานกลาง
4.2 ความเหมาะสมด้านราคาร้านอาหาร	3.20	0.988	ปานกลาง
4.3 ความเหมาะสมราคาของที่ระลึก	3.31	0.955	ปานกลาง
รวม	**3.34**	**0.937**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 6 พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการมาแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง แยกเป็นรายด้านดังนี้

ด้านแหล่งท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากและปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และมีความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์เหมาะสม

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากและปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่บริการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ มีพื้นที่จอดรถที่เพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงงานเทศกาล และบริเวณแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอม มีป้ายสื่อความหมายและป้ายแสดงข้อมูลเป็นอย่างดี

ด้านการประชาสัมพันธ์มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่มีการออกสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น เคเบิ้ลทีวี วารสารการท่องเที่ยว ป้ายสื่อพิมพ์ต่างๆ และมีเวปไซด์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

ด้านราคาสินค้าและบริการ มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ความเหมาะสมด้านราคาที่พัก และความเหมาะสมราคาของที่ระลึก ความเหมาะสมด้านราคาร้านอาหาร

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร ที่มีเพศ อายุ สถานภาพ รายได้และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		**เพศ**			**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**ชาย**	**หญิง**	**Total**		
1. แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์เหมาะสม	น้อยที่สุด	4	10	14	4.482	.345
		28.6	71.4	100		
	น้อย	34	29	63		
		54.0	46.0	100		
	ปานกลาง	62	87	149		
		41.6	58.4	100		
	มาก	65	76	141		
		46.1	53.9	100		
	มากที่สุด	16	17	33		
		48.5	51.5	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value = .345 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		**เพศ**			**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**ชาย**	**หญิง**	**Total**		
2. มีชื่อเสียงเป็นยอมรับ	น้อยที่สุด	2	3	5	1.916	.751
		40	60	100		
	น้อย	13	18	31		
		41.9	58.1	100		
	ปานกลาง	67	81	148		
		45.3	54.7	100		
	มาก	75	97	172		
		43.6	56.4	100		
	มากที่สุด	24	20	44		
		54.5	45.5	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value =.751 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านมีชื่อเสียงเป็นยอมรับ

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านแหล่งท่องเที่ยว		**เพศ**		**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**ชาย**	**หญิง**			
3. คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์	น้อยที่สุด	5	1	6	8.556	.073
		83.3	16.7	100		
	น้อย	24	24	48		
		50	50	100		
	ปานกลาง	50	85	135		
		37.0	63.0	100		
	มาก	86	90	176		
		48.9	51.1	100		
	มากที่สุด	16	19	35		
		45.7	54.3	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value =.073 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก		**เพศ**		**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**ชาย**	**หญิง**			
4.สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า , ประปา,โทรศัพท์	น้อยที่สุด	0	1	1	6.741	.150
		0	100	100		
	น้อย	5	18	23		
		21.7	78.3	100		
	ปานกลาง	78	89	167		
		46.7	53.3	100		
	มาก	86	94	180		
		47.8	52.2	100		
	มากที่สุด	12	17	29		
		41.4	58.6	100		
Total		181	219	400		

P-Value =.150 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก		**เพศ**			**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**ชาย**	**หญิง**	**Total**		
5. มีพื้นที่จอดรถที่เพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงงานเทศกาล	น้อยที่สุด	2	3	5	12.071	.071
		40	60	100		
	น้อย	16	22	38		
		42.1	57.9	100		
	ปานกลาง	53	95	148		
		35.8	64.2	100		
	มาก	85	84	169		
		50.3	49.7	100		
	มากที่สุด	25	15	40		
		62.5	37.5	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value =.071 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านพื้นที่จอดรถ

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านแหล่งท่องเที่ยว		เพศ		Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ชาย	หญิง			
6. ป้ายสื่อความหมายและป้ายแสดงข้อมูลเป็นอย่างดี	น้อยที่สุด	1	0	1	10.442	.034
		100	0	100		
	น้อย	28	28	56		
		50	50	100		
	ปานกลาง	52	90	142		
		36.6	63.4	100		
	มาก	83	74	157		
		52.9	47.1	100		
	มากที่สุด	17	27	44		
		38.6	61.4	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value =.034 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านป้ายสื่อความหมาย

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านการประชาสัมพันธ์		**เพศ**		**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**ชาย**	**หญิง**			
7. มีเว็บไซด์แนะนำแหล่งท่องเที่ยว	น้อยที่สุด	7	5	12	6.263	.180
		58.3	41.7	100		
	น้อย	26	34	60		
		43.3	56.7	100		
	ปานกลาง	66	98	164		
		40.2	59.8	100		
	มาก	65	72	137		
		47.4	52.6	100		
	มากที่สุด	17	10	27		
		63.0	37.0	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value =.180 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านการมีเว็บไซด์แนะนำแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านการประชาสัมพันธ์		**เพศ**			**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**ชาย**	**หญิง**	**Total**		
8. สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น เคเบิ้ลทีวี วารสารการท่องเที่ยว ,ป้ายสื่อพิมพ์ต่างๆ	น้อยที่สุด	5	4	9	3.609	.461
		55.6	44.4	100		
	น้อย	16	27	43		
		37.2	62.8	100		
	ปานกลาง	80	107	187		
		42.8	57.2	100		
	มาก	68	66	134		
		50.7	49.3	100		
	มากที่สุด	12	15	27		
		44.4	55.6	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value =.461 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านสินค้าและบริการ		**เพศ**		**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**ชาย**	**หญิง**			
9. ด้านราคาที่พัก	น้อยที่สุด	2	1	3	12.392	.015
		66.7	33.3	100		
	น้อย	28	18	46		
		60.9	39.1	100		
	ปานกลาง	51	95	146		
		34.9	65.1	100		
	มาก	78	82	160		
		48.8	51.3	100		
	มากที่สุด	22	23	45		
		48.9	51.1	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value = 0.461 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านสินค้าและบริการ		เพศ		Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ชาย	หญิง			
10.ความเหมาะสมด้านราคาร้านอาหาร	น้อยที่สุด	8	15	23	2.908	.573
		34.8	65.2	100		
	น้อย	26	38	64		
		40.6	59.4	100		
	ปานกลาง	68	86	154		
		44.2	55.8	100		
	มาก	64	65	129		
		49.6	50.4	100		
	มากที่สุด	15	15	30		
		50	50	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value = .573 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในความเหมาะสมด้านราคาร้านอาหาร

ตารางที่ 7 แสดงค่าไค-สแควความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครกับปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (ต่อ)

ด้านสินค้าและบริการ		เพศ		Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ชาย	หญิง			
11. ความเหมาะสมราคาของที่ระลึก	น้อยที่สุด	9	10	19	8.255	.084
		47.4	52.6	100		
	น้อย	22	30	52		
		42.3	57.7	100		
	ปานกลาง	53	91	144		
		36.8	63.2	100		
	มาก	81	74	155		
		52.3	47.7	100		
	มากที่สุด	16	14	30		
		53.3	46.7	100		
Total		181	219	400		
		45.3	54.8	100		

P-Value = .084 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่าเพศไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในความเหมาะสมด้านราคาของที่ระลึก

จากตารางที่ 7 พบว่า ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง เพศกับความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมจังหวัดสกลนคร ด้านแหล่งท่องเที่ยว โดยทดสอบค่า Chi-square พบว่า ปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่น คือ เพศไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมจังหวัดสกลนคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		สถานภาพ			Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		โสด	สมรส	อื่น			
1. แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์เหมาะสม	น้อยที่สุด	7	3	4	14	25.137	.001
		50%	21.4	28.6	100		
	น้อย	46	15	2	63		
		73.0	23.8	3.2	100		
	ปานกลาง	124	20	5	149		
		83.2	13.4	3.4	100		
	มาก	119	15	7	141		
		84.4	10.6	5.0	100		
	มากที่สุด	26	5	2	33		
		78.8	15.2	6.1	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.001มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		**สถานภาพ**			**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**โสด**	**สมรส**	**อื่น**			
2. แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีชื่อเสียงเป็นยอมรับ	น้อยที่สุด	3	1	1	5	15.824	.045
		60	20	20	100		
	น้อย	18	9	4	31		
		58.1	29.0	12.9	100		
	ปานกลาง	119	22	7	148		
		80.4	14.9	4.7	100		
	มาก	146	19	7	172		
		84.9	11.0	4.1	100		
	มากที่สุด	36	7	1	44		
		81.8	15.9	2.3	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.045 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		สถานภาพ			Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		โสด	สมรส	อื่น			
3. แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์	น้อยที่สุด	0	5	1	6	91.626	0.000*
		0	83.3	16.7	100		
	น้อย	23	13	12	48		
		47.9	27.1	25	100		
	ปานกลาง	108	22	5	135		
		80	16.3	3.7	100		
	มาก	159	15	2	176		
		90.3	8.5	1.1	100		
	มากที่สุด	32	3	0	35		
		91.4	8.6	0	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก		สถานภาพ			Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		โสด	สมรส	อื่น			
4.บริการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน	น้อยที่สุด	1	0	0	1	17.586	.025
		100	0	0	100		
	น้อย	15	4	4	23		
		65.2	17.4	17.4	100		
	ปานกลาง	125	31	11	167		
		74.9	18.6	6.6	100		
	มาก	155	21	4	180		
		86.1	11.7	2.2	100		
	มากที่สุด	26	2	1	29		
		89.7	6.9	3.4	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.025 มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านบริการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดงานวิจัย

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก		สถานภาพ			Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		โสด	สมรส	อื่น			
5.มีพื้นที่จอดรถ	น้อยที่สุด	2	1	2	5	23.937	.002
		40	20	40	100		
	น้อย	32	5	1	38		
		84.2	13.2	2.6	100		
	ปานกลาง	108	31	9	148		
		73.0	20.9	6.1	100		
	มาก	146	17	6	169		
		86.4	10.1	3.6	100		
	มากที่สุด	34	4	2	40		
		85	10	5	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.002 มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านพื้นที่จอดรถ

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก		**สถานภาพ**			**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**โสด**	**สมรส**	**อื่น**			
6.ป้ายสื่อความหมายและป้ายแสดงข้อมูลเป็นอย่างดี	น้อยที่สุด	0	1	0	1	71.513	.000*
		0	100	0	100		
	น้อย	28	14	14	56		
		50	25	25	100		
	ปานกลาง	120	18	4	142		
		84.5	12.7	2.8	100		
	มาก	136	19	2	157		
		86.6	12.1	1.3	100		
	มากที่สุด	38	6	0	44		
		86.4	13.6	0	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านการสื่อความหมาย

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์		**สถานภาพ**			**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**โสด**	**สมรส**	**อื่น**			
7.มีเว็บไซด์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี	น้อยที่สุด	11	1	0	12	39.933	.000*
		91.7	8.3	0	100		
	น้อย	36	21	3	60		
		60	35	5	100		
	ปานกลาง	126	23	15	164		
		76.8	14.0	9.1	100		
	มาก	123	12	2	137		
		89.8	8.8	1.5	100		
	มากที่สุด	26	1	0	27		
		96.3	3.7	0	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านการสื่อความหมาย

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์		**สถานภาพ**			**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**โสด**	**สมรส**	**อื่น**			
8.มีการออกสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น เคเบิ้ลทีวี วารสารการท่องเที่ยว ,ป้ายสื่อพิมพ์ต่างๆ	น้อยที่สุด	3	5	1	9	25.023	.002
		33.3	55.6	11.1	100		
	น้อย	33	10	0	43		
		76.7	23.3	0	100		
	ปานกลาง	146	28	13	187		
		78.1	15.0	7.0	100		
	มาก	117	13	4	134		
		87.3	9.7	3.0	100		
	มากที่สุด	23	2	2	27		
		85.2	7.4	7.4	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.002 มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านการสื่อประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ด้านราคาสินค้าและบริการ		สถานภาพ			Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		โสด	สมรส	อื่น			
9.ความเหมาะสมด้านราคาที่พัก	น้อยที่สุด	1	2	0	3	32.058	.000*
		33.3	66.7	0	100		
	น้อย	27	14	5	46		
		58.7	30.4	10.9	100		
	ปานกลาง	112	25	9	146		
		76.7	17.1	6.2	100		
	มาก	144	11	5	160		
		90	6.875	3.125	100		
	มากที่สุด	38	6	1	45		
		84.4	13.3	2.2	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมด้านราคาที่พัก

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านราคาสินค้าและบริการ		**สถานภาพ**			**Total**	**Chi Square**	**P Value**
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		**โสด**	**สมรส**	**อื่น**			
10.ความเหมาะสมด้านราคาอาหาร	น้อยที่สุด	19	4	0	23	24.425	.002
		82.6	17.4	0	100		
	น้อย	43	12	9	64		
		67.2	18.8	14.1	100		
	ปานกลาง	118	27	9	154		
		76.6	17.5	5.8	100		
	มาก	115	12	2	129		
		89.1	9.3	1.6	100		
	มากที่สุด	27	3	0	30		
		90	10	0	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.002 มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมด้านราคาที่พัก

ตารางที่ 8 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับสถานภาพ (ต่อ)

ปัจจัยด้านราคาสินค้าและบริการ		สถานภาพ			Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		โสด	สมรส	อื่น			
11.ความเหมาะสมราคาของที่ระลึก	น้อยที่สุด	14	4	1	19	12.803	.119
		73.7	21.1	5.3	100		
	น้อย	38	11	3	52		
		73.1	21.2	5.8	100		
	ปานกลาง	123	20	1	144		
		85.4	13.9	0.7	100		
	มาก	123	19	13	155		
		79.4	12.3	8.4	100		
	มากที่สุด	24	4	2	30		
		80	13.3	6.7	100		
Total		322	58	20	400		
		80.5	14.5	5	100		

P-Value = 0.119 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า สถานภาพไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมราคาของที่ระลึก

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
1. ด้านความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์เหมาะสม	น้อยที่สุด	0	3	5	3	3	14	4.482	.345
		0	21.4	35.7	21.4	21.4	100		
	น้อย	23	10	20	3	7	63		
		36.5	15.9	31.7	4.8	11.1	100		
	ปานกลาง	105	17	13	13	1	149		
		70.5	11.4	8.7	8.7	0.7	100		
	มาก	95	16	8	11	11	141		
		67.4	11.3	5.7	7.8	7.8	100		
	มากที่สุด	24	3	2	4	0	33		
		72.7	9.1	6.1	12.1	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12.0	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.345 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์เหมาะสม

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
2. ด้านความมีชื่อเสียง	น้อยที่สุด	1	2	0	1	1	5	1.916	.751
		20	40	0	20	20	100		
	น้อย	9	6	6	8	2	31		
		29.0	19.4	19.4	25.8	6.5	100		
	ปานกลาง	73	27	21	10	17	148		
		49.3	18.2	14.2	6.8	11.5	100		
	มาก	131	8	19	12	2	172		
		76.2	4.7	11.0	7.0	1.2	100		
	มากที่สุด	33	6	2	3	0	44		
		75	13.6	4.5	6.8	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.751 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความมีชื่อเสียง

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
3. ด้านคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์	น้อยที่สุด	0	0	0	5	1	6	8.556	.073
		0	0	0	83.3	16.7	100		
	น้อย	9	12	5	11	11	48		
		18.8	25	10.4	22.9	22.9	100		
	ปานกลาง	83	17	19	12	4	135		
		61.5	12.6	14.1	8.9	3.0	100		
	มาก	131	11	23	5	6	176		
		74.4	6.3	13.1	2.8	3.4	100		
	มากที่สุด	24	9.0	1	1	0	35		
		68.6	25.7	2.9	2.9	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.073 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความมีชื่อเสียง

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
4.สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ,ประปา ,โทรศัพท์	น้อยที่สุด	0	1	0	0	0	1	6.741	.150
		0	100	0	0	0	100		
	น้อย	5	5	6	4	3	23		
		21.7	21.7	26.1	17.4	13.0	100		
	ปานกลาง	90	18	29	19	11	167		
		53.9	10.8	17.4	11.4	6.6	100		
	มาก	138	18	11	10	3	180		
		76.7	10	6.1	5.6	1.7	100		
	มากที่สุด	14	7	2	1.0	5	29		
		48.3	24.1	6.9	3.4	17.2	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.150 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
5.มีพื้นที่จอดรถที่เพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงงานเทศกาล	น้อยที่สุด	0	2	1	1	1	5	12.071	.071
		0	40	20	20	20	100		
	น้อย	14	5	14	4	1	38		
		36.8	13.2	36.8	10.5	2.6	100		
	ปานกลาง	80	21	20	13	14	148		
		54.1	14.2	13.5	8.8	9.5	100		
	มาก	124	15	11	13	6	169		
		73.4	8.9	6.5	7.7	3.6	100		
	มากที่สุด	29	6	2	3	0	40		
		72.5	15	5	7.5	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.25	12	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.071 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านพื้นที่จอดรถ

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
6.ด้านสื่อความหมายและป้ายแสดงข้อมูลเป็นอย่างดี	น้อยที่สุด	0	0	0	1	0	1	10.442	.034
		0	0	0	100	0	100		
	น้อย	17	9	5	12	13	56		
		30.4	16.1	8.9	21.4	23.2	100		
	ปานกลาง	87	20	23	9	3	142		
		61.3	14.1	16.2	6.3	2.1	100		
	มาก	120	10	17	9	1	157		
		76.4	6.4	10.8	5.7	0.6	100		
	มากที่สุด	23	10	3	3	5	44		
		52.3	22.7	6.8	6.8	11.4	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value =.034 มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านป้ายสื่อความหมาย

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
7.มีเว็บไซต์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี	น้อยที่สุด	4	7	0	0	1	12	6.263	.180
		33.3	58.3	0	0	8.3	100		
	น้อย	22	11	11	14	2	60		
		36.7	18.3	18.3	23.3	3.3	100		
	ปานกลาง	94	19	21	13	17	164		
		57.3	11.6	12.8	7.9	10.4	100		
	มาก	107	11	11	6	2	137		
		78.1	8.0	8.0	4.4	1.5	100		
	มากที่สุด	20	1	5	1.0	0	27		
		74.1	3.7	18.5	3.7	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.180 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านมีเว็บไซต์แนะนำแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
8.โฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น เคเบิ้ลทีวี วารสารการท่องเที่ยว ,ป้ายสื่อพิมพ์ต่างๆ	น้อยที่สุด	3	0	0	5	1	9	3.609	.461
		33.3	0	0	55.6	11.1	100		
	น้อย	14	11	10	6	2	43		
		32.6	25.6	23.3	14.0	4.7	100		
	ปานกลาง	106	32	22	14	13	187		
		56.7	17.1	11.8	7.5	7.0	100		
	มาก	105	4	12	7.0	6	134		
		78.4	3	9	5.2	4.5	100		
	มากที่สุด	19	2	4	2	0	27		
		70.4	7.4	14.8	7.4	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value =0.461 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
9.ความเหมาะสมด้านราคาที่พัก	น้อยที่สุด	1	1	0	0	1	3	12.392	.015
		33.3	33.3	0	0	33.3	100		
	น้อย	15	10	1	13	7	46		
		32.6	21.7	2.2	28.3	15.2	100		
	ปานกลาง	78	23	22	10	13	146		
		53.4	15.8	15.1	6.8	8.9	100		
	มาก	123	12	15	9	1	160		
		76.9	7.5	9.4	5.6	0.6	100		
	มากที่สุด	30	3	10	2	0	45		
		66.7	6.7	22.2	4.4	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.015 มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมด้านราคาที่พัก

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
10.ความเหมาะสมด้านราคาร้านอาหาร	น้อยที่สุด	9	8	3	2	1	23	2.908	.573
		39.1	34.8	13.0	8.7	4.3	100		
	น้อย	30	15	8	3	8	64		
		46.9	23.4	12.5	4.7	12.5	100		
	ปานกลาง	93	17	18	19	7	154		
		60.4	11.0	11.7	12.3	4.5	100		
	มาก	96	8	13	6	6	129		
		74.4	6.2	10.1	4.7	4.7	100		
	มากที่สุด	19	1	6	4	0	30		
		63.3	3.3	20	13.3	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.573 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมด้านราคาร้านอาหาร

ตารางที่ 9 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับอายุ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		อายุ					Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย/ระดับความพึงพอใจ		15-22 ปี	23-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	> 50 ปี			
11.ความเหมาะสมราคาของที่ระลึก	น้อยที่สุด	7	7	2	2	1	19	8.225	.084
		36.8	36.8	10.5	10.5	5.3	100		
	น้อย	24	12	7	5	4	52		
		46.2	23.1	13.5	9.6	7.7	100		
	ปานกลาง	90	16	21	11	6	144		
		62.5	11.1	14.6	7.6	4.2	100		
	มาก	112	8	10	14	11	155		
		72.3	5.2	6.5	9.0	7.1	100		
	มากที่สุด	14	6	8	2	0	30		
		46.7	20	26.7	6.7	0	100		
Total		247	49	48	34	22	400		
		61.8	12.3	12	8.5	5.5	100		

P-Value = 0.084 มีค่ามากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมราคาของที่ระลึก

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3, 000 บาท	3,001–5,000 บาท	5,001–7,000 บาท	7,001–10,000 บาท	10,001-30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
1. แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์เหมาะสม	น้อยที่สุด	0	0	0	1	10	3	14	92.974	0.000*
		0	0	0	7.1	71.4	21.4	100		
	น้อย	12	6	9	12	16	8	63		
		19.0	9.5	14.3	19.0	25.4	12.7	100		
	ปานกลาง	59	27	23	16	13	11	149		
		39.6	18.1	15.4	10.7	8.7	7.4	100		
	มาก	62	21	11	25	16	6	141		
		44.0	14.9	7.8	17.7	11.3	4.3	100		
	มากที่สุด	22	3	5	2	0	1	33		
		66.7	9.1	15.2	6.1	0	3.0	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์เหมาะสม

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001–5,000 บาท	5,001–7,000 บาท	7,001–10,000 บาท	10,001–30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
2. แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีชื่อเสียงเป็นยอมรับ	น้อยที่สุด	0	0	1	2	1	1	5	74.287	0.000*
		0	0	20	40	20	20	100		
	น้อย	6	2	3	5	7	8	31		
		19.4	6.5	9.7	16.1	22.6	25.8	100		
	ปานกลาง	47	13	19	25	31	13	148		
		31.8	8.8	12.8	16.9	20.9	8.8	100		
	มาก	75	38	16	23	14	6	172		
		43.6	22.1	9.3	13.4	8.1	3.5	100		
	มากที่สุด	27	4	9	1	2	1	44		
		61.4	9.1	20.5	2.3	4.5	2.3	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีชื่อเสียงเป็นยอมรับ

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001–5,000 บาท	5,000–7,000 บาท	7,001–10,000 บาท	10,001–30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
3. แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์	น้อยที่สุด	0	0	0	0	0	6	6	157.416	0.000*
		0	0	0	0	0	100	100		
	น้อย	9	2	4	9	9	15	48		
		18.8	4.2	8.3	18.8	18.8	31.3	100		
	ปานกลาง	49	16	24	24	17	5	135		
		36.3	11.9	17.8	17.8	12.6	3.7	100		
	มาก	77	36	16	18	26	3	176		
		43.8	20.5	9.1	10.2	14.8	1.7	100		
	มากที่สุด	20	3	4	5	3	0	35		
		57.1	8.6	11.4	14.3	8.6	0	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001 – 5,000 บาท	5,001 – 7,000 บาท	7,001 – 10,000 บาท	10,001 – 30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
4.บริเวณแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีบริการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน	น้อยที่สุด	0	0	0	1	0	0	1	58.885	0.000*
		0	0	0	100	0	0	100		
	น้อย	5	2	3	2	7	4	23		
		21.7	8.7	13.0	8.7	30.4	17.4	100		
	ปานกลาง	53	18	17	31	29	19	167		
		31.7	10.8	10.2	18.6	17.4	11.4	100		
	มาก	85	36	26	16	12	5	180		
		47.2	20	14.4	8.9	6.7	2.8	100		
	มากที่สุด	12	1	2	6	7	1	29		
		41.4	3.4	6.9	20.7	24.1	3.4	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001 – 5,000 บาท	5,001 – 7,000 บาท	7,001 – 10,000 บาท	10,001 – 30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
5.มีพื้นที่จอดรถที่เพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงงานเทศกาล	น้อยที่สุด	0	0	0	1	3	1	5	64.750	0.000*
		0	0	0	20	60	20	100		
	น้อย	12	3	3	3	15	2	38		
		31.6	7.9	7.9	7.9	39.5	5.3	100		
	ปานกลาง	40	24	22	27	18	17	148		
		27.0	16.2	14.9	18.2	12.2	11.5	100		
	มาก	77	26	19	21	18	8	169		
		45.6	15.4	11.2	12.4	10.7	4.7	100		
	มากที่สุด	26	4	4	4	1	1	40		
		65	10	10	10	2.5	2.5	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านมีพื้นที่จอดรถที่เพียงพอสำหรับรองรับจำนวนรถที่เข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงงานเทศกาล

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001 – 5,000 บาท	5,001 – 7,000 บาท	7,001 – 10,000 บาท	10,001 – 30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
6.บริเวณแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีป้ายสื่อความหมายและป้ายแสดงข้อมูลเป็นอย่างดี	น้อยที่สุด	0	0	0	0	0	1	1	117.501	0.000*
		0	0	0	0	0	100	100		
	น้อย	14	3	2	7	12	18	56		
		25	5.4	3.6	12.5	21.4	32.1	100		
	ปานกลาง	47	17	33	27	14	4	142		
		33.1	12.0	23.2	19.0	9.9	2.8	100		
	มาก	75	31	10	15	23	3	157		
		47.8	19.7	6.4	9.6	14.6	1.9	100		
	มากที่สุด	19	6	3	7	6	3	44		
		43.2	13.6	6.8	15.9	13.6	6.8	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านบริเวณแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมมีป้ายสื่อความหมายและป้ายแสดงข้อมูลเป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001 – 5,000 บาท	5,001 – 7,000 บาท	7,001 – 10,000 บาท	10,001 – 30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
7.มีเว็บไซต์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี	น้อยที่สุด	0	4	1	6	1	0	12	62.744	0.000*
		0	33.3	8.3	50	8.3	0	100		
	น้อย	16	5	7	12	12	8	60		
		26.7	8.3	11.7	20	20	13.3	100		
	ปานกลาง	55	21	21	25	27	15	164		
		33.5	12.8	12.8	15.2	16.5	9.1	100		
	มาก	66	24	19	13	9	6	137		
		48.2	17.5	13.9	9.5	6.6	4.4	100		
	มากที่สุด	18	3.0	0	0	6	0	27		
		66.7	11.1	0	0	22.2	0	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านมีเว็บไซต์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001–5,000 บาท	5,001–7,000 บาท	7,001–10,000 บาท	10,001–30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
8.มีการออกสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น เคเบิ้ลทีวี วารสารการท่องเที่ยว ,ป้ายสื่อพิมพ์ต่างๆ	น้อยที่สุด	1	2	0	0	0	6	9	85.618	0.000*
		11.1	22.2	0	0	0	66.7	100		
	น้อย	12	3	7	8	10	3	43		
		27.9	7.0	16.3	18.6	23.3	7.0	100		
	ปานกลาง	66	22	26	33	24	16	187		
		35.3	11.8	13.9	17.6	12.8	8.6	100		
	มาก	59	29	10	14	19	3	134		
		44.0	21.6	7.5	10.4	14.2	2.2	100		
	มากที่สุด	17	1	5	1	2	1	27		
		63.0	3.7	18.5	3.7	7.4	3.7	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านมีการออกสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านสินค้าและบริการ		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001–5,000 บาท	5,001–7,000 บาท	7,001–10,000 บาท	10,001–30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
9.ความเหมาะสมด้านราคาที่พัก	น้อยที่สุด	0	1	1	1	0	0	3	115.577	0.000*
		0	33.3	33.3	33.3	0	0	100		
	น้อย	9	1	2	13	5	16	46		
		19.6	2.2	4.3	28.3	10.9	34.8	100		
	ปานกลาง	47	21	18	20	34	6	146		
		32.2	14.4	12.3	13.7	23.3	4.1	100		
	มาก	76	31	16	21	10	6	160		
		47.5	19.4	10	13.1	6.3	3.8	100		
	มากที่สุด	23	3	11	1	6	1	45		
		51.1	6.7	24.4	2.2	13.3	2.2	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.000* มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมด้านราคาที่พัก

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัย ด้านสินค้าและบริการ		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001–5,000 บาท	5,001–7,000 บาท	7,001–10,000 บาท	10,001–30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
10.ความเหมาะสมด้านราคาอาหาร	น้อยที่สุด	6	3	5	5	4	0	23	42.795	.002
		26.1	13.0	21.7	21.7	17.4	0	100		
	น้อย	19	8	7	14	14	2	64		
		29.7	12.5	10.9	21.9	21.9	3.1	100		
	ปานกลาง	56	22	18	25	12	21	154		
		36.4	14.3	11.7	16.2	7.8	13.6	100		
	มาก	61	20	14	12	19	3	129		
		47.3	15.5	10.9	9.3	14.7	2.3	100		
	มากที่สุด	13	4	4	0	6	3	30		
		43.3	13.3	13.3	0	20	10	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.002 มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมด้านราคาอาหาร

ตารางที่ 10 แสดงค่าไค-สแควร์ความสัมพันธ์ระหว่างของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร กับรายได้ (ต่อ)

ปัจจัยด้านสินค้าและบริการ		รายได้						Total	Chi Square	P Value
ปัจจัย / ระดับความพึงพอใจ		ต่ำกว่า 3,000 บาท	3,001–5,000 บาท	5,001–7,000 บาท	7,001–10,000 บาท	10,001–30,000 บาท	มากกว่า 30,001 บาท			
11.ความเหมาะสมราคาของที่ระลึก	น้อยที่สุด	3	2	5	3	6	0	19	33.950	.026
		15.8	10.5	26.3	15.8	31.6	0	100		
	น้อย	15	4	6	14	8	5	52		
		28.8	7.7	11.5	26.9	15.4	9.6	100		
	ปานกลาง	58	27	18	14	18	9	144		
		40.3	18.8	12.5	9.7	12.5	6.25	100		
	มาก	68	21	17	19	16	14	155		
		43.9	13.5	11.0	12.3	10.3	9.0	100		
	มากที่สุด	11	3	2	6	7	1	30		
		36.7	10	6.7	20	23.3	3.3	100		
Total		155	57	48	56	55	29	400		
		38.8	14.3	12	14	13.8	7.3	100		

P-Value = 0.026 มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่า รายได้มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครในด้านความเหมาะสมราคาของที่ระลึก

จากตารางที่ 7 ถึง ตารางที่ 10 สามารถสรุปผลได้ว่า

1. เพศ ของนักท่องเที่ยวทั้ง12 ข้อปัจจัยย่อย มีค่า P-value ซึ่งมีค่ามากว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่าเพศ ของนักท่องเที่ยวไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

2. สถานภาพของนักท่องเที่ยวทั้ง 12 ข้อปัจจัยย่อย ซึ่งมีค่า P-value โดยส่วนใหญ่มีค่าน้อยกว่าว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่าสถานภาพของนักท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร แต่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อปัจจัยย่อย ในเรื่องของราคาความเหมาะสมของราคาของระลึก (P-Value = 0.119) ซึ่งมีค่ามากกว่ากว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050

3. อายุ ของนักท่องเที่ยวทั้ง 12 ข้อปัจจัยย่อย ซึ่งมีค่า P-value โดยส่วนใหญ่มีค่ามากว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่าอายุของนักท่องเที่ยว ไม่มีความสัมพันธ์ ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครแต่มีความสัมพันธ์ต่อปัจจัยย่อย ในเรื่องของด้านราคาของห้องพัก (P-Value = 0.015) ซึ่งมีค่าต่ำกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050

4. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของนักท่องเที่ยวทั้ง 12 ข้อปัจจัยย่อย ซึ่งมีค่า P-value มีค่าน้อยกกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้คือ 0.050 แสดงว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการเดินทางมาท่องเที่ยวโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนคร

4.1 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโบราณสถานศิลปะขอมพระธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร ผลจากการสัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อยของผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในภาครัฐดังนี้

ด้านแหล่งท่องเที่ยว ควรจัดงบประมาณบำรุงรักษา ปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยรอบโบราณสถานการบริการรถโดยสารประจำทาง แผนที่แหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน สภาพของพื้นผิวจราจรไม่ขรุขระ ป้ายบอกทางที่ชัดเจน

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรมีสถานที่ให้นักท่องเที่ยวได้นั่งพักผ่อน มียุวมัคคุเทศก์ประจำโบราณสถานเพื่อให้มีบทบาทในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ควรจัดให้มีศูนย์บริการการท่องเที่ยวประจำจังหวัด ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นจังหวัดสกลนคร และควรมีการแสดงวัฒนธรรมขอม

ด้านการประชาสัมพันธ์ ควรจัดทำแผนท่องเที่ยวประจำจังหวัดให้เป็นเส้นทางธรรมะและโบราณสถานศิลปะขอม เชื่อมต่อจังหวัดใกล้เคียง จัดโครงการธรรมะสัญจรโดยให้ประชาชนเลือกแหล่งโบราณสถานจัดให้มีคู่มือการนำเที่ยว แผ่นพับ ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นจังหวัดสกลนคร

ด้านราคาสินค้าและบริการ ควรจัดให้มีแหล่งขายของที่ระลึก ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึกราคาควรจัดให้เหมาะสม

ตอนที่ 5 ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ของโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 โบราณสถาน

ตารางที่ 11 วิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ของโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 โบราณสถาน

โบราณสถานศิลปะขอม	**ปัจจัยภายใน**		**ปัจจัยภายนอก**	
	จุดแข็ง	**จุดอ่อน**	**โอกาส**	**อุปสรรค**
1. พระธาตุเชิงชุม	1) โบราณศิลปะขอมตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมือง 2) การคมนาคมสะดวกสบายเนื่องจากเป็นวัดประจำจังหวัด 3) เป็นโบราณศิลปะขอมในเขตเมืองที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก	1) สิ่งอำนวยความสะดวกยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว 2) ขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	1) แหล่งท่องเที่ยวโบราณศิลปะขอมเชื่อมโยงยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นได้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ 2) ชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินงานในส่วนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี 3) ภาครัฐมีแผนนโยบายในการช่วยสนับสนุน	1) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง 2) งบประมาณสนับสนุนน้อยจึงทำให้การดำเนินงานล่าช้า 3) การบริหารจัดการในวัดขัดต่อหลักปฏิบัติในการเป็นแหล่งโบราณสถาน เช่น การปรับภูมิทัศน์หรือการอนุรักษ์ในปัจจุบัน

ตารางที่ 11 วิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ของโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 โบราณสถาน (ต่อ)

โบราณสถานศิลปะขอม	ปัจจัยภายใน		ปัจจัยภายนอก	
	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
2.พระธาตุดุม	1) เป็นโบราณศิลปะขอมในเขตเมืองที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมาช้านาน 2) เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในท้องถิ่น	1) ตัวโบราณสถานได้ทรุดโทรมเป็นอย่างมากทำให้ไม่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ 2) สิ่งอำนวยความสะดวกยังมีไม่เพียงพอ 3) ขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	1) แหล่งท่องเที่ยวโบราณศิลปะขอมเชื่อมโยงยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นได้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ 2) จัดอบรมให้ความรู้คนในท้องถิ่นเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ	1) เนื่องจากปราสาทพระธาตุดุมอยู่ในการควบคุมดูแลเนื่องจากอยู่ในการดูและการบูรณะจากกรมศิลปากร 2) ขาดงบประมาณสนับสนุนจากส่วนกลาง
3.พระธาตุนารายณ์เจงเวง	1) เป็นโบราณศิลปะขอมที่ได้รับการบูรณะที่สมบูรณ์ที่สุดในอีสานตอนบน 2) เป็นโบราณศิลปะขอมที่เป็นที่เคารพสักการะในท้องถิ่น	1) สิ่งอำนวยความสะดวกมียังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว 2) ขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	1) ชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินในส่วนการมีส่วนร่วมดี 2) จัดอบรมให้ความรู้คนในท้องถิ่นเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ	1) ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้และเผยแพร่วัฒนธรรม 2) งบประมาณสนับสนุนน้อยจึงทำให้การดำเนินงานล่าช้า

ตารางที่ 11 วิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ของโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 โบราณสถาน (ต่อ)

โบราณสถานศิลปะขอม	ปัจจัยภายใน		ปัจจัยภายนอก	
	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
			3) แหล่งท่องเที่ยวโบราณศิลปะขอมเชื่อมโยงยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นได้ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว	
4.พระธาตุภูเพ็ก	1) เป็นปราสาทขอมแห่งเดียวของประเทศไทยที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูงถึง 522 เมตร 2) เป็นแหล่งกำเนิดสุริยะปฏิทินพันปีแห่งแรกของประเทศไทย 3) เป็นโบราณสถานที่เป็นที่เคารพสักการะในท้องถิ่น 4)เป็นโบราณสถานศิลปะขอมที่มีชื่อเสียงประจำจังหวัด	1) สิ่งอำนวยความสะดวกยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว 2) ขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น	1) จัดอบรมให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 2) ในปัจจุบันบุคลากรด้านการท่องเที่ยวมีไม่เพียงพอสามารถเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มากขึ้น	1) ขาดงบประมาณสนับสนุน 2) สภาพภูมิอากาศในการเดินทางเนื่องจากสภาพอากาศร้อนตลอดเส้นทางการเดินทางมีสภาพร้อนและแห้งแล้ง 3) เนื่องจากความสูงชันของที่ตั้งโบราณสถานจึงเป็นอุปสรรคต่อการขึ้นไปกราบไหว้สักการะ

ตารางที่ 11 วิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ของโบราณสถานศิลปะขอมในจังหวัดสกลนครทั้ง 5 โบราณสถาน (ต่อ)

โบราณสถานศิลปะขอม	ปัจจัยภายใน		ปัจจัยภายนอก	
	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
5.กู่พันนา	1) เป็นโบราณศิลปะขอมอโรคยาศาล 2) ปราสาทขอมตั้งอยู่บนชุมชมที่เข้มแข็งมีและมีความหลายหลายของแหล่งท่องเที่ยว 3) เป็นโบราณศิลปะขอมที่เป็นที่เคารพสักการะในท้องถิ่น	1) ขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 2) สิ่งอำนวยความสะดวกมียังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	1) แหล่งท่องเที่ยวโบราณศิลปะขอมเชื่อมโยงยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นได้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว 2) มีโอกาสพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปต่างเช่น รูปแบบโฮมสเตย์ 3) ชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินในส่วนการมีส่วนร่วมดี 4) มีสินค้า OTOP ผ้าย้อมครามที่มีชื่อเสียงเป็นสินค้า OTOP 5 ดาว	1) ความไม่สะดวกในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการที่ดูแลพื้นที่ต่างๆ ควรจัดให้มีหน่วยงานกลางแบบเบ็ดเสร็จ ในการจัดการงบประมาณในการสนับสนุน เช่น การจัดงานประจำปีเพื่อให้เกิด ONE STOP SERVICE 2) งบประมาณสนับสนุนน้อยจึงทำให้การดำเนินงานล่าช้า